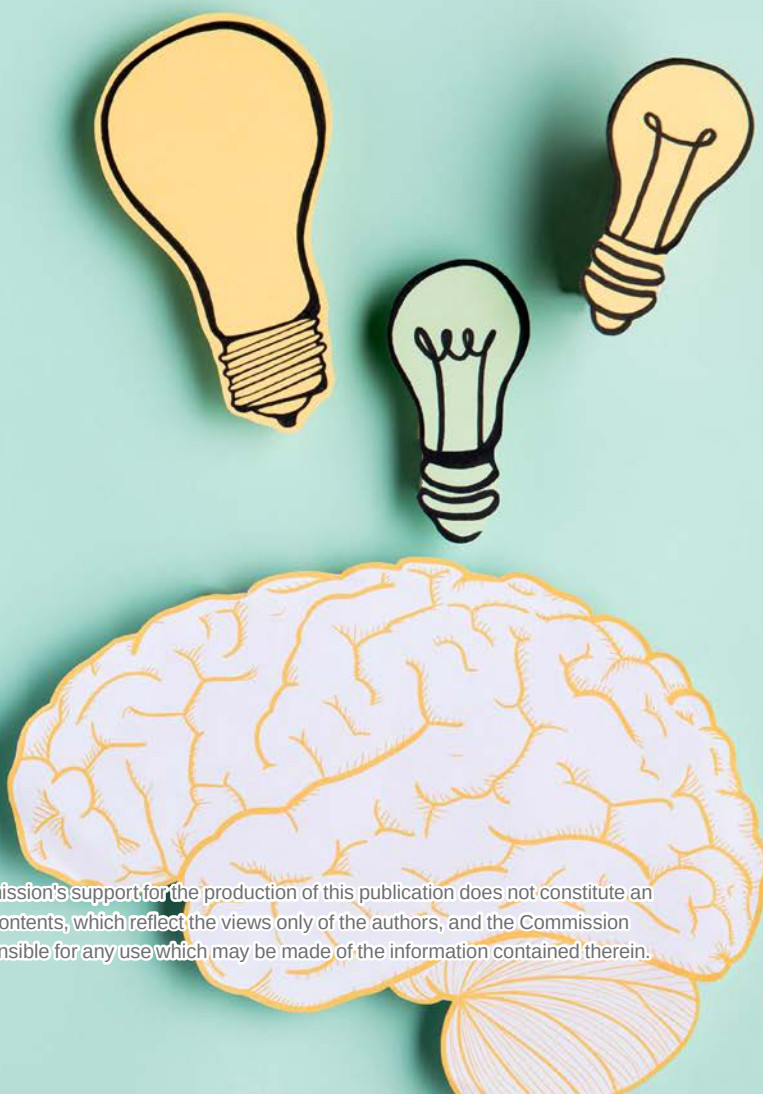

NERDVET
LEARN SMART THINK SMARTER

Educational Toolkit

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Inhoud

1.	Woordenlijst	4
2.	Inleiding	5
2.1	Implementatie van de lessen in het curriculum van de opleiding	8
2.2	Kerdoelen van de Educational Toolkit	11
	2.2.1 Directe gebruikers: docenten en trainers	11
	2.2.2 De doelgroep en begunstigen: de studenten	14
3.	Wetenschappelijke achtergrond Toolkit	15
3.1	De context van het beroepsonderwijs	16
3.2	Definities van kritisch denken en mediageletterdheid	17
	3.2.1. Bevordering van kritisch denken en mediageletterdheid met een cognitieve psychologische benadering	19
4.	Opdrachten en praktische oefeningen	22
4.1	Nepnieuws ontmaskeren door betrouwbare bronnen te gebruiken	22
	Minigids voor betrouwbare bronnen	24
	Bouw je eigen thematische database	29
	Wat is nepnieuws?	33
4.2	Het bewustzijn vergroten over vooroordelen, desinformatie en nepnieuws	37
	Denkfouten, wat is een cognitief vooroordeel?	39
	Het herkennen van vooroordelen en desinformatie	44
	Door jouw ogen	49
4.3	Self-nudging	55
	Neem een standpunt in	57
	Fixed mindset tegenover growth mindset	61
	Denk en vertel	65
4.4	Evaluatie	69
	Annex I - Bibliography	71
	Annex II - Directory of links	73

1. Woordenlijst

TERM	BETEKENIS
COGNITIEVE PSYCHOLOGIE	Wetenschappelijke studie van menselijk denken en informatieverwerking (bijv. besluitvorming, geheugen, aandacht, probleemoplossing, enz.)
HEURISTIEK	Mentale strategieën of processen die worden gebruikt om problemen op te lossen/te vereenvoudigen, waardoor snel oordelen kunnen worden geveld.
MBO	beroepsonderwijs en -opleiding
STUDENT	Elke persoon die bezig is kennis of vaardigheden te verwerven.
METACOGNITIEVE VAARDIGHEDEN	“iemand's kennis betreffende de eigen cognitieve processen of alles wat daarmee samenhangt” (Flavell, 1976, in Kaplan et al., 2013)
TECHNISCHE VAARDIGHEDEN	Vaardigheden en gespecialiseerde kennis die nodig zijn om een praktische taak of functie uit te voeren
SOFT SKILLS	“Dynamische combinatie van cognitieve en metacognitieve vaardigheden, interpersoonlijke, intellectuele en praktische vaardigheden” (Haselberger et al., 2012)
TOOLKIT	Samengesteld geheel van instrumenten en middelen die zijn ontworpen om ondersteuning en praktische instructies te geven over een specifiek onderwerp.
TRAINER	Docent; persoon die iemand onderwijst of traint*
VET	Vocational Education and Training

* De termen “docent en trainer” worden in deze gids gebruikt om het mbo-perspectief beter weer te geven.

NERDVET
LEARN SMART THINK SMARTER

Educational Toolkit

Inleiding

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

2. Inleiding

Kritisch denken en mediawijsheid zijn bijzonder belangrijke onderwerpen voor het beroepsonderwijs, omdat zij

de basis vormen van de autonomie van studenten en een sleutelfactor in hun voorbereiding op succes in het leven en op een proactief en democratisch burgerschap (Hitchcock, 2018; Tommasi et al., 2021).

In de huidige tijden van sociale veranderingen zijn, naast veranderde beroepscompetenties, soft skills en metacognitieve competenties in toenemende mate noodzakelijk voor studenten. Hoe kan het onderwijs hierop inspelen?

Deze NERDVET-Educational Toolkit Guide is ontwikkeld binnen het Erasmus+ KA3 "NERDVET - THINK SMART! ENHANCING CRITICAL THINKING SKILLS & MEDIA LITERACY IN VET"-project, dat tot doel had een educatieve toolkit te ontwikkelen en te testen. **Dit om docenten te ondersteunen bij het verbeteren van kritisch denken en mediawijsheid bij de studenten in het beroepsonderwijs.**

Binnen het NERDVET-project is deze Educational Toolkit eerst ontworpen vanuit een bottom-up benadering. Daarna getest door een groep docenten, met studenten uit vijf EU-landen (Italië, Spanje, Portugal, Griekenland, Nederland) en vervolgens verfijnd aan de hand van de feedback en resultaten uit het werkveld.

De Educational Toolkit is een unieke en **actiegerichte lesmodule die door NERDVET-partners is ontwikkeld** om hiaten en uitdagingen aan te pakken met betrekking tot het vermogen van studenten om kritisch te denken en te handelen en nepnieuws, vooroordelen en irrationele denkbeelden te kunnen herkennen en bijstellen.

EINDDOEL

1. Beroepsonderwijsinstellingen een op maat gesneden lesmodule aanbieden, met een breed scala aan aanvullende middelen om docenten in het beroepsonderwijs te ondersteunen bij de integratie van kritisch denken en mediawijsheid in hun onderwijsprogramma's.
2. Het kritisch denken van studenten verbeteren bij het gebruik van/interactie met digitale technologieën, en tegelijkertijd hun mediawijsheid vergroten.
3. Bijdragen tot de verspreiding van kennis en bewustwording onder docenten en studenten in het beroepsonderwijs, en beleidsmakers van de voordelen die kritisch denken en mediawijsheid kan hebben voor de samenleving als geheel.

Het doel van dit document is dan ook het volledige scala aan theoretische, methodologische en praktische kennis en middelen te presenteren van de NERDVET Educational Toolkit en de directe gebruikers, de docenten, te begeleiden bij de implementatie voor de uiteindelijke begunstigen, de studenten.

2.1 Implementatie van de lessen in het curriculum van de opleiding

Deze Educational Toolkit is ontwikkeld voor docenten en trainers die lessen over kritisch denken en mediawijsheid geven in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo). De Toolkit biedt ondersteuning en geeft handvatten voor docenten en trainers bij het stimuleren van kritisch denken & mediawijsheid van studenten. Dit hoofdstuk bestaat uit een korte introductie van de NERDVET Educational Toolkit. Ingegaan wordt op de verschillende onderdelen van de Toolkit, de theoretische achtergrond en de aanleiding voor het ontwikkelen van deze Toolkit.

1

Deze Educational Toolkit is voor de directe gebruikers bedoeld: de docenten en trainers. De hoofdoelgroep, de begunstigen zijn de studenten. Naast de vakvaardigheden om studenten op te leiden voor een beroep, zijn soft skills en metacognitieve competenties essentieel. Niet alleen voor baan maar juist ook om als kritische burger mee te kunnen praten over onderwerpen die in de maatschappij spelen. Een leven lang leren en ontwikkelen. Reden genoeg dus om hier in het onderwijs aandacht aan te besteden.

De hoofdoelen van de Educational Toolkit zijn:

- Het kritisch denken en mediageletterdheid van studenten te bevorderen, te versterken door middel van onderwijsactiviteiten.
- Docenten en opleiders handvatten te geven om dit structureel in het curriculum vorm te geven.
- Aan te zetten tot beleidsverandering in landen waar dit thema nog niet duidelijk in het curriculum voorkomt.

2

Aanpak en theoretische achtergrond

Op basis van uitgebreid literatuuronderzoek is er een theoretisch kader ontwikkeld wat helpt de lessen voor mbo studenten over dit onderwerp vorm te geven, te ondersteunen en verder te implementeren. Naar aanleiding van het literatuuronderzoek, de definities van kritisch denken en mediageletterdheid, zijn de lessen van de Educational Toolkit verder vormgegeven op basis van 3 belangrijke technieken. Deze technieken dragen volgens literatuuronderzoek bij aan kritisch denken van studenten.

3

Lesmodule en lesmethode

De Educational Toolkit is een unieke en actiegerichte lesmodule die door NERDVET-partners is ontwikkeld om hiaten en uitdagingen aan te pakken met betrekking tot het vermogen van studenten om kritisch te denken en te handelen. Zoals het kunnen herkennen van nepnieuws, eigen vooroordelen, aannames en irrationele denkbeelden en het vermogen om vast te stellen of bepaalde informatie echt of nep is.

Hoe de lessen toepasbaar zijn en geïntegreerd kunnen worden in opleidingscurricula van het mbo is in dit hoofdstuk beschreven. De lessen uit de Toolkit bestaan uit 9 gezamenlijk ontwikkelde lessen. De lessen zijn met afwisselende, actieve werkvormen en concrete voorbeelden vormgegeven.

De ontwikkelde onderdelen van de Toolkit zijn gebaseerd op 3 technieken die bijdragen aan het bevorderen van kritisch denken & mediawijsheid bij studenten.

De lessen kunnen gemakkelijk worden aangepast (in lengte en complexiteit) zodat het voor verschillende niveaus en leeftijden in het mbo geschikt is.

4

Evaluatie en zelf-testmethoden

Dit hoofdstuk gaat over de evaluatiemethoden om het effect van de training in kritisch denken en mediageletterdheid bij studenten te meten. Dit kan worden gebruikt om de voortgang te meten bij studenten op het gebied van kritisch denken en mediawijsheid. Docenten en trainers kunnen ook een zelfevaluatie instrument inzetten om hun eigen vaardigheden te meten en te oefenen.

5

Bibliografie

Hierin staat een bibliografie van de meest relevante bronnen die de theoretische achtergrond van de Toolkit weergeven.

6

Directory, bestandsysteem

De NERDVET Educational Toolkit omvat meer trainingsmateriaal wat is ontwikkeld om docenten te ondersteunen bij de integratie van kritisch denken en mediageletterdheidstraining in hun didactische curricula. Dit aanvullende trainingsmateriaal bestaat uit ontwikkelde video's, een verzameling nuttige links en online materialen/bronnen in het Engels en de nationale talen.

Al deze materialen zijn beschikbaar in een NERDVET e-learning platform voor docenten en trainers Project NERDVET (schoolplus.it) , dat toegankelijk is na registratie en inschrijving voor de cursus door geïnteresseerde gebruikers. Het platform fungeert als een verzamelplek van al het door NERDVET ontwikkelde opleidingsmateriaal:

7

Een **interactieve trainingscursus**, gebaseerd op de in de Toolkit behandelde onderwerpen. De training bestaat uit een interactieve manier om het kritisch denken en media-geletterdheid te stimuleren en te verbeteren. In de training worden de volgende materialen aanbevolen:

- 10 **animatievideo's**, ontworpen door het NERDVET-team om een situatie gerelateerd aan het kritisch denken en media-geletterdheid uit te leggen of te beschrijven. De structuur van de video's is gebaseerd op een verhalende aanpak: ze bevatten voorbeelden/toepassingen van de concepten die tijdens de training worden behandeld, vergelijkingen en metaforen om groeps- of individuele reflecties te bevorderen en een afsluitende samenvatting of met een vraag gericht op het starten van een discussie en/ of een andere activiteit. Elke animatie duurt één tot twee minuten en is beschikbaar met voice-overs, ondertiteling en transcripten in de Engelse, Italiaanse, Spaanse, Portugese, Nederlandse en Griekse
- In het **bronnenoverzicht** staan verschillende materialen die aanvullend zijn aan de implementatie van de Educatieve Toolkit, waaronder:
 - Het Onderzoeksrapport "NERDVET het "NERDVET Research report on the state of the art of the scientific literature on critical thinking and media" en de "Richtlijnen voor het implementeren van het kritisch denken & mediawijsheid in het beroepsonderwijs.
 - Ondersteunende materialen en documenten die zijn verzameld en/ of ontwikkeld door de docenten en trainers die de Toolkit in de pilotfase hebben getest.
- Er is een **ruimte voor discussies**. Dit biedt docenten de mogelijkheid om standpunten en meningen uit te wisselen over de implementatie van de Toolkit. Verder kunnen docenten en trainers gerelateerde zaken met andere collega's die hetzelfde proces doormaken bespreken en hierover van gedachten wisselen.

8

Webinars

De video-opnames van twee webinars zijn bedoeld om de concepten kritisch denken & media-geletterdheid te verduidelijken. De cognitieve psychologische benadering wordt hierin toegelicht en er wordt verder ingegaan op de drie technieken waarop de lessen gebaseerd zijn.

- Kritisch denken en media-geletterdheid in de context van mbo: State of the Art & Training
- Agenda
- NERDVET Educational Toolkit: Focus op opleidingstechnieken

2.2 Kerndoelen van de Educational Toolkit

2.2.1 Directe gebruikers: docenten en trainers

De rol van docenten en trainers in het mbo is van groot belang bij het stimuleren van het kritisch denken en media-geletterdheid bij studenten. Kritisch denken en mediawijsheid zijn belangrijke onderwerpen voor het beroepsonderwijs. Naast de vakvaardigheden om studenten op te leiden voor een beroep, zijn soft skills en metacognitieve competenties essentieel. Niet alleen voor baan maar juist ook om als kritische burger mee te kunnen praten over onderwerpen die in de maatschappij spelen. Het vormt een basis voor maatschappelijke betrokkenheid, zeggenschap van studenten, het voorbereiden van studenten op succes in het leven en democratisch burgerschap. (Hitchcock, 2018; Tommasi et al., 2021).

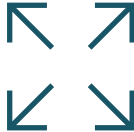
Een van de uiteindelijke doelstellingen van de NERDVET Toolkit is dan ook om docenten in het beroepsonderwijs een lesmodule op maat aan te bieden, met een breed scala aan aanvullende middelen om docenten in het beroepsonderwijs te ondersteunen bij de integratie van kritisch denken en mediawijsheid in hun onderwijsprogramma's. Gemaakt door docenten voor docenten, om te ondersteunen bij de innovatieve rol van docenten om de onderwerpen kritisch denken en mediawijsheid op de kaart te zetten en te kunnen integreren binnen hun onderwijsprogramma's.

Om deze rol succesvol in te zetten dienen docenten en trainers te beschikken over:

MOTIVATIE

Oprechte belangstelling en bereidheid om aan deze onderwerpen te werken.

FLEXIBILITEIT

Om de inhoud van de Toolkit aan te passen aan specifieke leerbehoeften van studenten, gebaseerd op het onderwerp en de kenmerken van individuele leerlingen of klassen.

EMPATHIE

Luisteren naar studenten om hun standpunten begrijpen, rekening houdend met hun ervaringen, levensomstandigheden en verwachtingen.

OPEN GEEST

Verschillende onderwijsbenaderingen en perspectieven overwegen en bespreken, ongeacht eerdere kennis of opvattingen.

CREATIVITEIT

Nieuwe manieren bedenken en uitvinden om opleidingsonderwerpen te benaderen en ze interessant en aantrekkelijk te maken voor studenten.

PRAKTISCHE EN METHODOLOGISCHE AANWIJZINGEN

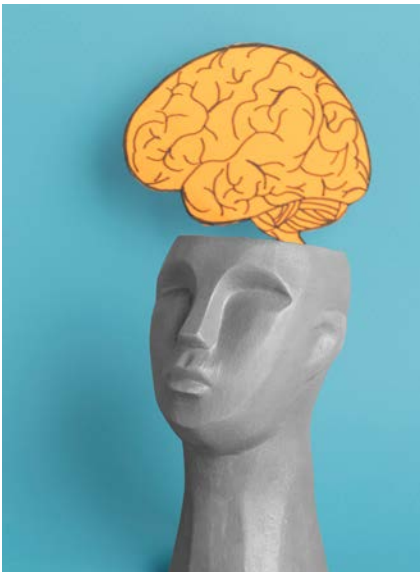
Voordat docenten en trainers de NERDVET-training gebruiken en integreren, is het belangrijk om aandacht te besteden aan enkele praktische en methodologische aspecten die het hele proces ondersteunen:

PLANNING EN VOORBEREIDING

ZELFSTUDIE	- Bekijk en lees de NERDVET Educationele Toolkit en het ondersteunende materiaal op het Schoolplus e-learning-platform. - Zoek indien nodig naar extra bronnen.
SAMENWERKING	- Bespreek met andere docenten (ook van andere vakgebieden), over hun werkwijzen. - Combineer de resultaten hiervan en verrijk ze met het bestaande trainingsmateriaal. - Werk samen met collega's om van kritisch denken en mediawijsheid vakoverstijgende trainingsonderwerpen te maken. Betrek indien nodig technisch ondersteunend personeel bij het gebruik van specifieke technologieën.
VAKINTEGRATIE	- Verbind en integreer de Toolkit met andere vakken in het curriculum, omdat kritisch denken en mediawijsheid relevant zijn voor alle kennisgebieden. - Neem de tijd om het onderwerp geleidelijk te introduceren in de klas.
AANPASSINGEN	- Houd rekening met de kenmerken van de studenten. - Pas de oefeningen aan op de specifieke kenmerken van de doelgroep studenten. - Probeer de activiteiten te verbinden met actuele gebeurtenissen en echte ervaringen die dicht bij de leefwereld van de studenten staat.
ANTICIPEREN	- Besteed aandacht aan de tijdsplanning. - Ga van tevoren na de benodigde technische apparatuur werkt. - Zorg voor een repertoire aan verschillende soorten benaderingen en oefeningen, dit met name wanneer er niet voldoende aansluiting bij studenten is, mogelijke weerstand of weinig concentratie bij studenten.

UITVOERING

BETROKKENHEID VAN STUDENTEN	- Houd er rekening mee dat studenten het lastig kunnen vinden om het te hebben over kritisch denken en mediawijsheid. - Begin met wat studenten al weten (voorkennis) of met hun persoonlijke ervaringen. - Leg verbanden tussen iets wat dicht bij de leefwereld van de studenten is. Leg verband met interesses, de leefwereld van studenten en de onderwerpen van de voorgestelde les. - Betrek studenten actief bij alle activiteiten, geef ze ruimte om zichzelf uit te drukken en moedig hen aan om vragen te stellen.
FASEN VAN ACTIVITEITEN	- Introduceer het onderwerp kort en laat studenten hun voorkennis delen. - Gebruik online of interactieve platforms om de betrokkenheid en reflectie van leerlingen te stimuleren. - Gebruik de NERDVET-animatievideo's om een discussie met de studenten te starten. - Pas de trainingsbenaderingen en praktische oefeningen uit de Toolkit toe.
VERVOLG	- Het is van belang dat er conclusies worden getrokken uit alle uitgevoerde activiteiten. - Gebruik de beoordeling suggesties die worden gegeven in Hoofdstuk 4.4 van de huidige handleiding. - Toon studenten de voordelen van het ontwikkelen van het vermogen om zelf problemen op te lossen, hun zelfstandigheid en hun vermogen om later nuttige bronnen te identificeren voor hun studieloopbaan.

2.2.2 De doelgroep en begunstigden: de studenten

Motivatie en actieve betrokkenheid zijn twee cruciale factoren voor een succesvol leerproces. In het mbo zijn er studenten met verschillen tussen sociaaleconomische achtergronden en verschillen in leren en leermoeilijkheden. Daarom is het belangrijk om te starten vanuit de veronderstelling dat er in een groep studenten individuen zitten met verschillende kenmerken, zoals:

Om goed gebruik te kunnen maken van de NERDVET-training moeten studenten daarom centraal staan in het leerproces. Waarbij een motiverende aanpak ingezet wordt.

- Focus leggen op de soft skills die cruciaal zijn voor een student om persoonlijke en professionele doelen te bereiken en actieve burgers te kunnen zijn. De ontwikkeling van soft skills worden meer en meer vereist zijn in de huidige snel veranderende maatschappij
- De docent kan worden beschouwd als een proactieve actor of positieve “beïnvloeder”, die in staat is het lesgeven om te zetten in een wederzijds leerproces, waarbij dialoog en ondersteuning de weg vrijmaken voor de persoonlijke en professionele ontwikkeling van de studenten

Tot slot biedt het bieden van de juiste tools om kritisch te denken en media-informatie succesvol te gebruiken een unieke kans voor studenten, om zich te ontwikkelen in een maatschappelijke en werkcontext die voortdurend verandert. Aangezien veel jongeren ook veel tijd besteden op internet en sociale media is het van cruciaal belang om hen te trainen in het aannemen van een kritische houding.

Educational Toolkit

Wetenschappelijke achtergrond

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

3. Wetenschappelijke achtergrond Toolkit

Om de cruciale rol van kritisch denken en mediawijsheid in het mbo te benadrukken, zoals het NERDVET-project beoogt, is het essentieel om het onderliggende wetenschappelijke model te verduidelijken. Het doel van dit hoofdstuk is om een overzicht te geven van de wetenschappelijke achtergrond van NERDVET. Dit is nodig om de lesmethodes en de ontwikkelde Toolkit goed in te kunnen zetten en te begrijpen. Hieronder volgt daarom een samenvatting van de bevindingen uit onderzoek en de beschikbare wetenschappelijke literatuur*, wat is gebruikt als voorbereiding voor de ontwikkeling van de NERDVET Educational Toolkit.

Uitgebreid literatuuronderzoek is gedaan om verder te bouwen op de voorgestelde definitie van kritisch denken en mediageletterdheid binnen het project. Hierbij is een gemeenschappelijk theoretisch kader vastgesteld dat de cognitieve psychologische benadering integreert. Deze benadering werd gevolgd om inzicht te krijgen in de psychologische en gedragsmatige factoren die bijdragen aan het ontwikkelen van kritisch denken en mediawijsheid.

3.1 De context van het beroepsonderwijs

Het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) bereidt studenten, zowel jongeren als volwassenen, voor op hun toekomst in de maatschappij. Daarom kent het mbo een drievoudige kwalificatieplicht:

- Opleiden voor een vak;
- Voor een vervolgopleiding;
- Voor goed burgerschap.

Naast de vakvaardigheden om studenten op te leiden voor een beroep, zijn soft skills en metacognitieve competenties essentieel. In opleidingscurricula is er vaak geen systematisch of geïntegreerde aanpak gericht op kritisch denken en mediageletterdheid. Het nemen van innovatieve initiatieven ligt daarom in handen het beroepsonderwijs. Hoewel bij een aantal mbo-opleidingen het kritisch denken en mediawijsheid bij enkele opleidingsvakken zijn ingebed, worden zij niet voldoende benadrukt, geïntegreerd of in gestructureerde vorm aangeboden. Het blijft vaak beperkt tot sporadische interventies. Tegenwoordig zijn deze competenties niet alleen cruciaal in het beroep van de jongeren (mbo), maar ook in een steeds breder deel van hun persoonlijke, professionele en sociale leven. Digitale technologieën worden systematisch gebruikt om toegang te krijgen tot ongekeerde hoeveelheden informatie en nieuws, die bepalend zijn voor de wijze waarop gedragingen en meningen tot stand komen. Op Europees niveau hebben bevoegde instellingen en beleidsmakers verschillende beleids en financiële instrumenten** ingevoerd om de nadruk te leggen op kritisch denken en mediageletterdheid als kerndoelstellingen voor het onderwijs en om concrete initiatieven van docenten uit het werkveld en wetenschappers te sturen en te ondersteunen.

Het NERDVET-project beoogt zijn bijdrage te leveren aan deze oproep tot actie.

* Voor een volledige verwijzing naar de resultaten van deze activiteiten, zie het "NERDVET Research Report" dat beschikbaar is in het resource centre van het NERDVET e-learningplatform.

** Bv. de aanbeveling van de Raad over sleutelcompetenties voor een leven lang leren, de nieuwe Europese agenda voor vaardigheden, de resolutie van de Raad over een strategisch kader voor Europese samenwerking op het gebied van onderwijs en opleiding in de richting van de Europese Unie. Europese samenwerking op het gebied van onderwijs en opleiding richting een Europese onderwijsruimte (2021-2030), Actieplan digitaal onderwijs (2021-2027), Coalitie voor digitale vaardigheden en banen.

3.2 Definities van kritisch denken en mediageletterdheid

Het bevorderen van integratie van kritisch denken en mediawijsheid binnen het beroepsonderwijs betekent:

Versterken van de autonomie

Persoonlijke en sociale verantwoordelijkheid

Zelfontplooiing van studenten

Het NERDVET-model omarmt de algemeen aanvaarde benadering dat kritisch denken een cognitief proces is, dat bestaat uit het observeren, beschrijven, analyseren, interpreteren en evalueren van informatie, problemen of situaties met het doel betrouwbare conclusies te trekken, die aan de basis liggen van rationele beslissingen en oplossingen.

**DOOR KRITISCH
TE DENKEN
ZIJN STUDENTEN
IN STAAT OM**

- logische verbanden tussen ideeën te begrijpen
- argumenten te identificeren en te evalueren
- inconsistenties en gewone fouten in redeneringen op te sporen
- andere fundamentele dagelijkse processen te verwezenlijken, zoals besluitvorming, probleemoplossing, enz.

“Kritisch denken kan worden opgevat als een centraal element voor zowel het individu als de samenleving, omdat het een metacognitieve competentie is die betrekking heeft op de vaardigheden van reflectie, analyse en het in twijfel trekken van informatie, allemaal vaardigheden die nodig zijn voor proactief gedrag en burgerschap.”

Kritisch denken is cruciaal om door de wijde wereld van (digitaal)nieuws te bewegen waaraan studenten dagelijks worden blootgesteld. In deze context wordt kritisch denken gezien op het niveau van besluit en oordeelvormingscompetenties, die betrekking hebben op het vermogen om cognitieve denkfouten en het eigen aannames en vooroordelen te vermijden (Kenyon, 2014). Bovendien is het ook een voorwaarde voor het ontwikkelen van positieve sociale vaardigheden met betrekking tot kwesties als lichaamsbeeld, stereotypen en gender (Bergstrom et al., 2018).

Tegenwoordig halen studenten de meeste schriftelijke en visuele informatie die nodig is om hun meningen en ideeën te vormen van internet en sociale media. Het is daarom niet verrassend dat het begrip kritisch denken vaak wordt gekoppeld aan de term mediageletterdheid, wat het vermogen is om verschillende soorten media te identificeren en de boodschappen die ze uitzenden te begrijpen. Hoewel mediageletterdheid tot 15 jaar geleden vooral betrekking had op gedrukte media, zoals kranten, tijdschriften en posters, en op de analoge televisie, heeft zij tegenwoordig vooral betrekking op digitale en sociale media.

“Gezien de behoefte aan een alomvattende definitie is mediageletterdheid gelijkwaardig aan media-informatievaardigheden. Dat wil zeggen; het vermogen toegang te krijgen tot mediaboodschappen, de geraadpleegde media te analyseren en te waarderen vanuit een kritisch oogpunt en zelf media te creëren. Mediageletterdheid omvat de kennis en vaardigheden om kritisch na te denken over media-informatie door middel van inzicht in media, -structuren en -implicaties. Door deze vaardigheid kunnen individuen de verschillen herkennen tussen echt en nepnieuws, de inhoud van informatie die hen dagelijks wordt gepresenteerd kritisch analyseren en correcte beslissingen nemen in digitale omgevingen (Tommasi et al., 2021).”

De belangrijkste factoren om kritisch denken en mediageletterdheid bij mbo-studenten te ontwikkelen en om flexibele, breed toegankelijke leermiddelen te ontwikkelen, zijn:

1. De rol van docenten en trainers bij het creëren van de noodzakelijke condities voor het geven van de lessen
2. Het gebruik van concrete en praktische voorbeelden om de voordelen van deze vaardigheden te laten zien
3. Het aanbieden van stimulansen en cognitieve strategieën om te leren.

3.2.1. Bevordering van kritisch denken en mediageletterdheid met een cognitieve psychologische benadering

De opgedane kennis uit het wetenschappelijke literatuuronderzoek binnen de context van het mbo vertoont gelijkenissen met modellen uit de cognitieve psychologie. De cognitieve psychologie heeft altijd al interesse gehad in thema's rond rationaliteit en informatieverwerking. Er zijn studies en strategieën ontwikkeld om mensen te helpen bij het kritisch denken en handelen en het maken van beter geïnformeerde keuzes en beslissingen. Deze cognitieve psychologische modellen inspireerden de specifieke onderwijsbenaderingen die mbo docenten kunnen gebruiken om kritisch denken en mediageletterdheid bij hun studenten efficiënt te ondersteunen

Een van de meest succesvolle programma's die ontwikkeld zijn in de cognitieve psychologie, met als doel het verminderen van cognitieve vooroordelen en aannames in beoordelings- en besluitvormingsprocessen, is gebaseerd op het verbeteren van kritisch denken. Deze training is gericht op het vergroten van het bewustzijn van de automatische processen die geactiveerd worden bij het evalueren van informatie om een besluit of mening te vormen. Het doel van deze training is het helpen automatische reacties te onderdrukken die tot stand komen zonder zorgvuldig en rationeel nadenken. Hierdoor kan het individu andere perspectieven van een bepaalde situatie overwegen en nieuwe coping strategieën leren om vooroordelen en aannames tegen te gaan. Dergelijke training is recentelijk ontwikkeld in nieuwe onderzoeksprogramma's, (Debiasing en Self-nudging), wat gericht is op het verminderen van vooroordelen en aannames in oordeel en besluitvorming (Croskerry et al., 2013).

Vanuit een cognitief perspectief betekent dit dat de focus bij kritisch denken en mediageletterdheid ligt op hoe individuen informatie en concepten begrijpen. Kritisch denken om informatie uit digitale media te analyseren, helpt om verbanden tussen concepten te begrijpen. Het betekent ook het analyseren en opnieuw bekijken van informatie en het herkennen van eigen vooroordelen en aannames. Voor toepassing in de onderwijscontext, kan hieruit worden afgeleid dat het onderwijzen hierover een positief effect heeft. Dit draagt op positieve manier bij om studenten in staat te stellen hun eigen vooroordelen, irrationele gedachten en denkbeelden te herkennen en bij te stellen.

Naar aanleiding van het literatuuronderzoek, de definities van kritisch denken en mediageletterdheid, de cognitieve aspecten die eerder genoemd zijn, is de NERVET-training vormgegeven op basis van 3 belangrijke technieken. Deze technieken dragen volgens het literatuuronderzoek bij aan kritisch denken van studenten.

**“Ontmaskering” van
desinformatie door
gebruik te maken
van betrouwbare
bronnen**

Aanmoedigen om altijd goed onderzoek te doen of bronnen betrouwbaar zijn om te weten of iets nepnieuws is of niet.

**Aandacht en
bewustwording
van vooroordelen,
aannames
en irrationele
overtuigingen**

Door hier stil bij te staan, studenten hiervan bewust van te maken en hierover in gesprek te gaan draagt dit bij aan het herkennen en verminderen van eigen aannames en vooroordelen.

**Nudging
(en self-nudging)**

Zelfsturing; het verbeteren van het vermogen van individuen om persoonlijke strategieën en procedures te ontwikkelen om informatie objectief te verwerken.

Deze drie technieken worden in het volgende deel van deze Educational Toolkit beschreven en toegelicht.

NERDVET
LEARN SMART THINK SMARTER

Educational Toolkit

Opdrachten en praktische oefeningen

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

4. Toolkit met praktische oefeningen

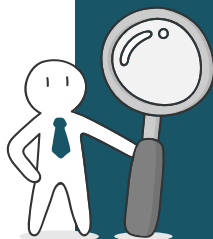
4.1 Nepnieuws ontmaskeren door betrouwbare bronnen te gebruiken

Ontmaskeren (debunking) heeft betrekking op het vermogen dat iemand heeft om vast te stellen of bepaalde informatie echt of nep is. Om deze vaardigheid te ontwikkelen is de eerste stap te leren hoe je vraagtekens zet bij, of twijfelt aan wat je leest en ziet en daarbij de betrouwbaarheid van iedere informatiebron niet voor lief te nemen.

De tweede stap is het identificeren van instrumenten/bronnen die je helpen bij het opsporen van betrouwbare informatie en meningen. Hierdoor zullen de studenten:

- Vertrouwd raken met het controleren van bronnen en in staat zijn de juistheid/betrouwbaarheid van bepaalde informatie te bevestigen.
- De bronnen van bepaalde informatie kunnen vergelijken met algemeen erkende betrouwbare bronnen of met dito websites.

Het is daarom van cruciaal belang de studenten bewust te maken van het belang betrouwbare bronnen te gebruiken om iets te interpreteren, in plaats van te vertrouwen op informatie die is verzameld op het web, via sociale media of van horen zeggen. Door te leren ontmaskeren zullen studenten niet alleen toegang krijgen tot meer kwalitatieve informatie, maar zal ook hun begrip van dergelijke informatie toenemen.

Leeruitkomsten

- Vergroten van het bewustzijn over het bestaan van onjuiste of misleidende informatie (bv. nepnieuws, samenzweringen, deepfakes).
- Het belang van betrouwbare bronnen begrijpen en het vermogen aanleren om deze te onderscheiden van onbetrouwbare bronnen.
- De gewoonte bij studenten stimuleren om de bron van de informatie te controleren.
- Kennis vergroten en het gebruik bevorderen van initiatieven die betrouwbare bronnen aanbieden, bijvoorbeeld websites en andere gezaghebbende bronnen (bijv. van internationale organisaties) die informatie verstrekken over uiteenlopende onderwerpen en die aangeven welke feiten al dan niet nep zijn.

Voornaamste toepassingen

1. Betrouwbare bronnen herkennen door informatie van goede kwaliteit te kunnen onderscheiden en zich bewust te worden van het gevaar van nepnieuws en valse informatie en hoe die te vermijden. (LES 1)
2. Geloofwaardige bronnen vinden voor taken of zoekopdrachten op het web en de snelheid en kwaliteit van het onderzoek naar online informatie vergroten door een lijst van betrouwbare bronnen aan te leggen voor toekomstig gebruik. (LES 2)
3. Leren over verschillende types nepnieuws, o.a. door eigen nepnieuws te maken. (LES 3)

Nuttige vragen voor de discussie

- Wie heeft deze inhoud gemaakt?
- Is er enig bewijs voor deze informatie?
- Waar lees ik gewoonlijk informatie, nieuws en meningen?
- Zijn dat betrouwbare bronnen?
- Is dit geloofwaardig, als ik kijk naar wat ik al weet over dit onderwerp.

Gebruik bij de introductie van deze onderwerpen de NERDVET animaties:

- Nepnieuws ontmaskeren en bronnen controleren
- Keuzevrijheid op internet en bewust zijn van bedreigingen
- Veilig gebruik maken van internet en sociale media

4.1.1 Praktische oefeningen

LES 1

Minigids voor betrouwbare bronnen

LESDOELEN

- Deze les is bedoeld om studenten bewuster te maken van het belang van het gebruik van betrouwbare bronnen, gezien de gevaren die verbonden zijn aan de blootstelling aan onjuiste of onnauwkeurige informatie, zowel online als offline.
- Deze activiteit kan worden toegepast bij studenten die weinig kennis hebben van nepnieuws, desinformatie en de noodzaak om feiten te checken en betrouwbare bronnen te gebruiken. Doel is om dat bewustzijn op te bouwen.

DUUR

120 minuten

LEER-UITKOMSTEN

- Het herkennen van betrouwbare bronnen en de gevolgen van desinformatie zowel offline als online
- Vaardigheid om een lijst van betrouwbare bronnen samen te stellen en die regelmatig bij te werken voor toekomstige gebruik.
- Een presentatie kunnen geven om anderen te helpen desinformatie te ontmaskeren.

METHODEN

- Voorbereiding door een gezamenlijke reflectie om tot een gemeenschappelijke basis te komen over zaken als respect voor de mening van anderen, respect voor spreektijd, actief luisteren etc.
- Participatieve aanpak door middel van:
 - Interactie tussen studenten en docent in een omgeving van wederzijds vertrouwen en respect
 - Open discussies.
 - Brainstormsessies, plenair of in groepen

OPDRACHT 1

Vorbereiding

1. De docent introduceert een onderwerp dat tijdens de oefening moet worden geanalyseerd en dat op de een of andere manier verband houdt met het opleidingsprogramma, de levenservaring van de studenten of hun motivatie (bv. personeelsadvertentie, vermindering van voedselverspilling, hygiëne- en veiligheidsvoorschriften op het werk, uitvoering van elektrische installaties, evaluatie van de vruchtbaarheid van de bodem, enz.)
2. De docent verdeelt de studenten in kleine groepjes (van 4 à 5 studenten) en vraagt hen informatiebronnen te zoeken die inhoudelijk verband houden met het thema in kwestie, en er dan een te kiezen om hun mening te vormen.

OEFENING

1. De docent presenteert de vragen uit onderstaand kader (die kunnen worden aangepast op basis van het gekozen thema en de studenten) om het werk van de groepen te begeleiden. Dit kan gebeuren door deze vragen af te drukken en uit te delen, of door online tools te gebruiken om enquêtes te maken.
2. De docent vraagt elke groep hun antwoorden te bespreken en hun conclusies op te schrijven.
3. De docent vraagt elke groep om de bronbron die zij gekozen hebben te presenteren samen met de antwoorden op de vragen en de mening die ze hebben gevormd over het onderzoeks-onderwerp.

- Kan ik de informatie van deze bron geloven?
- Waarom kan ik dat zeggen? Hoe kan ik dat bewijzen?
- Waar lees ik gewoonlijk informatie, nieuws en meningen te lezen?
- Zijn die betrouwbaar?
- Kunnen Facebook (of andere netwerken) een goede bron van informatie zijn?
- Waarom kan ik dat zeggen? Hoe kan ik het bewijzen?

Afronding

1. De docent bevordert een discussie onder de studenten om de resultaten van de vragenlijst te bespreken (kan ook visueel worden gepresenteerd als een online tool werd gebruikt).
2. Door studenten voorbeelden te tonen van desinformatie en nepnieuws dat door onbetrouwbare bronnen over het onderzoeksonderwerp wordt verspreid, kan de docent laten zien hoe belangrijk het is om te weten hoe informatie die in de media wordt aangeboden, moet worden gevalideerd. Om te benadrukken hoe gemakkelijk nepnieuws zich verspreidt, kan de docent verder een nepnieuwsartikel selecteren en de studenten vragen om te kijken hoeveel verschillende websites die informatie binnen een bepaald tijdsbestek (bv. 2 dagen) hebben doorgeplaatst.
3. De belangrijkste conclusies worden schriftelijk of via een digitale presentatie samengevat. Ook andere bronnen kunnen worden gedeeld door de studenten en door de docent, die ook aanvullende onlinebronnen kan introduceren waarmee de studenten informatie kunnen valideren. Deze opdracht kan worden herhaald met andere onderzoeksonderwerpen, om te testen of de studenten in staat zijn betrouwbare bronnen te identificeren en weg te blijven bij bronnen die dat niet zijn. Zo kan de docent meten of de studenten zich de eerder gedeelde technieken hebben eigengemaakt en die kunnen toepassen.

OPDRACHT 2

Vorbereiding

1. De docent verdeelt de studenten in kleine groepen (van 4 à 5 studenten) en vraagt hen zich voor te stellen dat ze uitgenodigd zijn een presentatie te houden voor een groep (bv. jongere studenten/hun ouders/werknemers uit een bepaald beroep).
2. De docent legt uit dat de studenten een mini-presentatie moeten houden met de titel "Hoe belangrijk is het voor mijn toekomst dat ik uitsluitend betrouwbare bronnen gebruik".

OEFENING

1. De docent vraagt elke groep om hun presentatie voor te bereiden via een geschreven tekst of digitale presentatie door te antwoorden op de onderstaande vragen/opmerkingen.
2. Nadat zij hun antwoorden hebben besproken en tot een paar gezamenlijke conclusies zijn gekomen, houden de groepen hun mini-presentatie aan de klas (elk in 5 tot 8 minuten).
3. De mini-presentaties worden door de docent becommentarieerd in een discussie met de studenten, om ze zo te laten nadenken over de betekenis en het belang van het gebruik van betrouwbare bronnen. De docent kan ook aanvullende bronnen introduceren, zoals over hoe verdachte verhalen te signaleren op sociale netwerken of een lijst van websites die valse of satirische artikelen hebben geplaatst. De docent kan ook een lijst delen van websites die juist zorgvuldig het publieke nieuws volgen en waarschuwen wanneer iets niet of niet helemaal waar is, enz. Zie voor enkele voorbeelden het kader met ondersteunende materialen en hulpmiddelen.

- Wat is een goede of betrouwbare bron?
- Wat is een slechte of onbetrouwbare bron?
- Noem 3 goede voorbeelden van betrouwbare bronnen.
- Noem 3 goede voorbeelden van onbetrouwbare bronnen.
- Noem ten minste 3 gevaren van het niet gebruiken van een betrouwbare bron.

Afronding

1. De studenten kiezen door middel van een stemming de beste mini-presentatie; om de anonimiteit van het stemproces te waarborgen kan een online tool voor het maken van polls worden gebruikt.
2. Als de omstandigheden het toelaten, kan de beste mini-presentatie ook aan een ander publiek worden gepresenteerd door de groep die hem heeft gemaakt.

BEOORDELING

De docent kan de discussie gebruiken om te observeren wat de kwaliteit van de discussie in de groepen is.

- De docent kan de eerste taak volgen en zien wat er in de werkgroepen gebeurt (wie neemt deel, wat voor soort ideeën delen ze etc.)
- De docent kan het werk van de studenten evalueren en nagaan of de leerresultaten werden bereikt.
- Online enquêtes/peilingen kunnen een nuttige aanvulling zijn om "visueel bewijs" te leveren en de docent helpen de belangrijkste ideeën die uit de discussie naar voren zijn gekomen, samen te vatten.

ONDERSTEUNENDE MATERIALEN EN HULPMIDDELEN

- **Online enquêtes/peilingen**
 - Wooclap
 - Slido
- **Websites om nieuws te checken**
 - The Consensus Project
 - Skeptikal Science
 - Digital Scherlocks
 - Hoaxy

LES 2

Bouw je eigen thematische database

LESDOELEN

- Deze les is bedoeld om studenten te helpen de snelheid en kwaliteit van hun zoekopdracht naar online informatie te vergroten door te vertrouwen op een geselecteerde verzameling van bronnen die ze gemakkelijk kunnen raadplegen en bijwerken.
- Deze activiteit kan worden ingezet bij studenten die weinig kennis hebben van het gebruik van zoekmachines en zoektechnieken, omdat het hen basale kennis bijbrengt die ze ook buiten de klasomgeving kunnen gebruiken.

LEER-UITKOMSTEN

- Het vermogen om hulpmiddelen uit verschillende kennisvelden te integreren om zo de efficiëntie van het verzamelen van informatie te vergroten.
- Het vermogen om gemakkelijk geloofwaardige bronnen te vinden voor opdrachten of zoekopdrachten op het web.

DUUR

120 minuten

METHODEN

- Voorbereiding door een gezamenlijke reflectie om tot een gemeenschappelijke basis te komen over zaken als respect voor de mening van anderen, respect voor spreektijd, actief luisteren etc.
- Participatieve aanpak door middel van:
 - Interactie tussen studenten en docent in een omgeving van wederzijds vertrouwen en respect
 - Open discussies.
 - Brainstormsessies, plenair of in groepen

OPDRACHT

Vorbereitung

1. De docent verdeelt de studenten in kleine groepen (van 4 à 5 studenten) en introduceert een onderwerp dat tijdens de oefening moet worden geanalyseerd en dat op de een of andere manier verband houdt met het opleidingscurriculum. Bij de uitvoering van de oefening kan ook een interdisciplinaire aanpak worden gevolgd door ICT-aspecten te betrekken bij het opzetten van de database.
2. De docent deelt aan elke groep werkbladen uit met verschillende zoektechnieken en tips (*zie het kader met ondersteunende materialen en hulpmiddelen voor enkele voorbeelden*) en vraagt de studenten de informatie te lezen.
3. De docent vraagt de studenten de verschillende zoektechnieken te demonstreren aan de andere groepen studenten aan de hand van echte zoekvoorbeelden.
4. Uitgaande van een echte opdracht kunnen de studenten opnieuw in groepjes werken en hun vaardigheid om informatie op te zoeken trainen.

OEFENING

1. De docent stelt de studenten voor een "Persoonlijke Thematische Database" van betrouwbare informatiebronnen op te bouwen met behulp van een spreadsheet, waarin de studenten de bronnen die ze zijn tegengekomen kunnen verzamelen. Die database kan worden aangevuld met extra velden zoals muziek, boeken, nieuws, wetenschap, kunst etc.
2. De docent nodigt de studenten uit om deze database te delen met hun medestudenten om onderling kennis uit te wisselen.
3. De docent introduceert het **PMCC-model** voor regelmatig herzien en bijwerken van de database (zie hieronder).
 - **P**lan welke categorieën in de database zullen voorkomen
 - **M**aak de database en vul deze met informatie, bronnen, links
 - **C**ontroleer de betrouwbaarheid van de bronnen
 - **C**orrigeer fouten en overbodigheden

Afronding

1. De docent bevordert een discussie tussen de studenten om zo de belangrijkste conclusies uit de oefening te trekken.
2. Met het oog op het onderhoud van de gemeenschappelijke database zorgt de docent ervoor dat alle studenten er toegang toe hebben en dat bij toerbeurt enkele "databasebeheerders" worden aangewezen.
3. De docent draagt alle studenten op de beheerders permanent op de hoogte te houden van elke belangrijke wijziging of fout die zij in de bronnen tegenkomen.

BEOORDELING

Deze oefening kan worden geëvalueerd aan de hand van vragenlijsten die aan het begin en aan het eind van de activiteiten aan de studenten worden voorgelegd met vragen over hun kennis, vertrouwen en vermogen om bronnen te vinden en te evalueren.

Bovendien kan de opleider ook direct het effect van deze activiteit waarnemen, aangezien de studenten hun kennis in de opdrachten zullen gebruiken.

ONDERSTEUNENDE MATERIALEN EN HULPMIDDELEN

- **Online zoektechnieken**
 - Zeven manieren om te vinden wat je zoekt op het internet
 - Online zoektechnieken

LES 3 Wat is nepnieuws?

LESDOELEN

- Deze les is bedoeld om studenten te helpen begrijpen wat nepnieuws is en hoe ze het kunnen onderscheiden van betrouwbare feiten. De studenten leren ook over verschillende soorten nepnieuws, enerzijds door eigen waarneming en anderzijds door het zelf te creëren.
- Deze activiteit kan worden toegepast bij studenten die weinig kennis hebben van mediawijsheid en/of zich weinig bewust zijn van nepnieuws en desinformatie.

LEER-UITKOMSTEN

- Inzicht verwerven in de betekenis en het verschijnsel van nepnieuws, desinformatie en opzettelijk misleidende informatie.
- Het vermogen om betrouwbare feiten van valse te onderscheiden.
- Kennis van de belangrijkste soorten nepnieuws en desinformatie.

DUUR

120 minuten

METHODEN

- Voorbereiding door een gezamenlijke reflectie om tot een gemeenschappelijke basis te komen over zaken als respect voor de mening van anderen, respect voor spreektijd, actief luisteren etc.
- Participatieve aanpak door middel van:
 - Interactie tussen studenten en docent in een omgeving van wederzijds vertrouwen en respect
 - Open discussies.
 - Brainstormsessies, plenair of in groepen

Vorbereiding

1. Om het ijs te breken en het onderwerp van nepnieuws te introduceren, legt de docent onderstaande reeks vragen voor aan de studenten, verdeeld in kleine groepen of koppels.
2. De studenten bespreken hun antwoorden eerst in groepjes of koppels en lichten daarna hun conclusies toe voor de hele klas, onder leiding van de docent. Eventueel kan de werkvorm placemat (*zie het kader met ondersteunende materialen en hulpmiddelen*) worden gebruikt om verder te werken aan de communicatievaardigheden van de studenten.

- Vertel je klasgenoot iets over jezelf en voeg daarbij één leugen.
- Kan de ander vertellen wat de leugen is?
- Waarom denk je dat we liegen?
- Wanneer is een leugen toegestaan? En wanneer wordt een grens overschreden?
- Ken je boeken of films waarin nepnieuws of neplevens de hoofdonderwerpen vormen?
- Wat is nepnieuws?
- Zijn liegen en nepnieuws hetzelfde?
- Is er opzettelijk nepnieuws? Waarom wel of waarom niet?
- Wat is de onderliggende reden voor liegen? En voor nepnieuws?

OEFENING

OPDRACHT 1

- x• "Wat is echt en wat is nep" QUIZ
- "Welke soorten nepnieuws zijn er?" ANALYSE

1. De docent verdeelt de studenten in kleine groepjes en vraagt hen, aan de hand van de nieuwsberichten uit de vorige quiz, het soort nepnieuws te identificeren.

OEFENING

OPDRACHT 2

1. De docent vraagt de studenten een onderwerp te kiezen dat op de een of andere manier verband houdt met hun opleidingsprogramma of met hun eigen leven, en er online onderzoek naar te doen.
2. Nadat alle informatie is verzameld, vraagt de docent de studenten om individueel of in 2-tallen twee korte artikelen of berichten op sociale media te schrijven - één met echte en één met valse informatie - over het onderwerp dat ze hebben gekozen. De studenten weten van elkaar NIET wat de anderen doen.
3. De studenten lezen hun artikelen of berichten voor aan hun klasgenoten, die erover discussiëren en beslissen welke van de twee versies onbetrouwbaar is en tot welke categorie nepnieuws het behoort.

Afronding

1. De docent vraagt de studenten wat het belangrijkste is dat ze vandaag hebben geleerd en of iemand iets gaat veranderen door wat ze geleerd hebben.
2. De antwoorden worden samen met de hele klas besproken.

BEOORDELING

Deze oefening kan worden geëvalueerd aan de hand van vragenlijsten die aan het begin en aan het eind van aan de studenten worden voorgelegd.

De vragenlijst kan eenvoudige vragen bevatten om de perceptie en het begrip van nepnieuws en desinformatie bij de studenten te meten.

ONDERSTEUNENDE MATERIALEN EN HULPMIDDELEN

• *Werkmethode placemat*

- Differentiatie - de placemat - en de puzzelmethode

• *Nepnieuws-spotten*

- Not Real News | The Week in Fake News Associated Press
- Fake of echte krantenkoppen: quiz | The Guardian Foundation
- Break the Fake: Nieuws | MediaSmarts

• *Soorten nepnieuws*

- Infographic: Voorbij nepnieuws 10 soorten misleidend nieuws

4.2 Het bewustzijn vergroten over vooroordelen, desinformatie en nepnieuws

Vooroordelen zijn eenvoudige, gemakkelijke en onbewuste fouten die mensen kunnen maken wanneer zij informatie proberen te interpreteren over iets waarover zij niet veel kennis hebben. Denkfouten.

Het herkennen en bewust worden van eigen vooroordelen is hierin een belangrijk onderdeel.

Desinformatie en nepnieuws zijn vergelijkbaar, omdat ze betrekking hebben op wat ontbreekt in iemands redenering over een onderwerp. Desinformatie en nepnieuws ontstaan echter in het individu, omdat ze vaak samenhangen met emoties of waarden, die weer verband kunnen houden met religieuze overtuigingen, culturele waarden of persoonlijke ervaringen. Bij desinformatie en nepnieuws gaat het om een vooringenomen gewoonte waarmee mensen andere of alternatieve denkwijzen kunnen discrimineren en vermijden. Dit is sterk van invloed op de kwaliteit van hun besluitvormingsprocessen (bv. stereotiep denken, vooroordelen, enz.).

Leeruitkomsten

- Zich bewust worden van het bestaan van vooroordelen en desinformatie en nepnieuws en in staat zijn deze te herkennen.
- Begrijpen of een redeneerproces al dan niet bevooroordeeld is door het expliciet te maken en uit te leggen welk bewijsmateriaal beschikbaar is en hoe dit het trekken van bepaalde conclusies beïnvloedt.
- Onderzoeken en overwegen van alternatieve verklaringen/interpretaties.
- Bewustzijn vergroten van het belang van andermans mening en manier van zijn.

Belangrijkste toepassingen

1. Leren het eigen besluitvormings- en interpretatieproces onder woorden te brengen en de mogelijke emoties, vooringenomenheid en vooroordelen die daarmee samenhangen en deze vervolgens zelf te sturen door zich bewust te zijn van de verschillende soorten vooringenomenheid. (LES 1)
2. Studenten ondersteunen om openlijk hun overtuigingen te uiten en vast te stellen welke overtuigingen het gevolg zouden kunnen zijn van vooroordelen, waarbij wordt benadrukt hoe belangrijk het is rekening te houden met verschillende meningen en waarden, om mogelijke vormen van discriminatie te vermijden. (LES 2)
3. Begrijpen dat er individuen bestaan met verschillend uiterlijk, meningen, kenmerken en overtuigingen, waarbij wordt benadrukt hoe "empathische bruggen" kunnen worden geslagen door het herkennen van de eigen irrationele emoties en reacties. (LES 3)

Nuttige vragen voor de discussie

- Waarom denk ik zoals ik denk?
- Welke invloeden spelen een rol?
- Welke personen spelen een rol?
- Hoe ben ik tot deze conclusie gekomen?
- Wat is mijn werkelijke opvatting eigenlijk?
- Is dit de enige mogelijke denkwijze of zijn er alternatieven?
- Kan ik iets ook anders interpreteren?
- Is mijn opvatting bevooroordeeld?
- Druk ik persoonlijke overtuigingen uit die ik echt voor mezelf heb gekozen of waar ik echt in geloof?
- Heb ik vooroordelen over dit feit of deze persoon?
- Ben ik in staat mijn persoonlijke overtuigingen vast te stellen? Of laat ik me toch veel beïnvloeden?
- Wat is de oorsprong van mijn overtuiging?

Gebruik bij de introductie van deze onderwerpen de NERDVET animaties:

- Kritisch gedragen
- Waarom kritisch denken belangrijk is in het dagelijks leven
- Trots en vooroordelen
- Feit of fabel? Het ontmaskeren van irrationele overtuigingen

4.2.1 Praktische oefeningen

LES 1

Denkfouten, wat is een cognitief vooroordeel?

LESDOELEN

- Deze les is bedoeld om studenten te helpen verschillende soorten cognitieve vooroordelen, ook wel denkfouten genoemd, te analyseren en te evalueren om hen zo na te laten denken over manieren hoe die te herkennen en ernaar te handelen. Studenten zullen op deze manier leren inzien hoe gedachten worden gestuurd voordat ze in acties worden omgezet door een bewust besluitvormingsproces toe te passen. Tegelijkertijd zullen zij leren hoe zij zich kunnen inleven in de cognitieve vooroordelen die anderen kunnen hebben en hoe ze hen kunnen helpen zich daarvan bewust te worden.
- Deze activiteit kan worden toegepast bij studenten die weinig kennis hebben van kritisch denken en/of zich weinig bewust zijn hoe deze hun overtuiging en gedachten beïnvloedt.

DUUR

90 minuten

LEER-UITKOMSTEN

- Bewustwording van het bestaan van denkfouten en hun effect op het denk- en besluitvormingsproces van mensen.
- Kennis van de belangrijkste soorten vooroordelen en wanneer die zich kunnen voordoen.

METHODEN

- Voorbereiding door een gezamenlijke reflectie om tot een gemeenschappelijke basis te komen over zaken als respect voor de mening van anderen, respect voor spreektijd, actief luisteren etc.
- Participatieve aanpak door middel van:
 - Interactie tussen studenten en docent in een omgeving van wederzijds vertrouwen en respect
 - Open discussies.
 - Brainstormsessies, plenair of in groepen

OPDRACHT

Vorbereiding

1. De docent vraagt studenten om te beschrijven:

- een moment waarop zij probeerden iemand op andere gedachten te brengen, hetzij bij het nemen van een beslissing hetzij bij hun mening over een probleem. Hadden ze succes? Waarom of waarom niet?
- een moment dat iemand anders probeerde hen van gedachten te doen veranderen over een mening of keuze. Hoe voelden ze zich?

2. De studenten krijgen enige tijd om hun gedachten op te schrijven alvorens de vragen in kleine groepjes of als klas te beantwoorden.

OEFENING

1. De docent introduceert de betekenis van cognitief vooroordeel en verstrekt het overzicht hieronder, in print of via een digitale presentatie, zodat de studenten kunnen leren over de meest voorkomende soorten denkfouten en wat ze inhouden. Zoek er concrete voorbeelden bij, afbeeldingen, teksten, filmpjes. Voorbeelden die jouw doelgroep aanspreekt.
2. Na te hebben geïllustreerd hoe het cognitief vooroordeel werkt, legt de docent uit waarom sommige meningen of keuzes kunnen worden beïnvloed door eerdere levenservaringen of denkprocessen.
3. Naar aanleiding van de voorbeelden die zij in de warming-up hebben gemaakt, stelt de docent de volgende vragen:
 - Denk je nu dat je bevooroordeeld was toen je iemand op andere gedachten probeerde te brengen?
 - Kan de persoon die jou op andere gedachten probeerde te brengen bevooroordeeld zijn geweest?
Als de antwoorden hierop 'ja' zijn, wat voor soort vooroordeel betrof het in deze gevallen?
 - Wat kan je doen om in de toekomst je eigen vooroordelen en die van anderen te herkennen en daarop te reageren?

4. De docent toetst het begrip van de studenten door middel van een quiz die gericht is op het herkennen van soorten vooroordelen op basis van situatie uit het dagelijks leven. De quiz kan individueel of in kleine groepjes worden gedaan via

- de speciale sectie van het "The Lowdown" artikel (zie de ondersteunende materialen en bronnen box), of
- een uitgeprinte of digitale presentatie, een online app voor het maken van gepersonaliseerde quizen (zie het kader met ondersteunende materialen en hulpmiddelen), met door de docent voorbereide vragen, ook op basis van het competentieniveau van de studenten en/of het onderwerp van de les.

OVERZICHT VAN DE VERSCHILLENDE VOOROORDELEN

Vooroordeel op basis van bevestiging (Confirmation bias) - Geeft de voorkeur aan informatie die overeenstemt met een al bestaande overtuiging en verwerpt bewijs dat daarmee niet overeenstemt.

Vooroordeel gebaseerd op iemands uitstraling (Halo-effect) - Je algemene indruk van een persoon beïnvloedt hoe je je voelt en over hem denkt. Dit geldt vooral voor fysieke aantrekkelijkheid, die beïnvloedt hoe je haar andere kwaliteiten beoordeelt.

Vooroordeel gebaseerd op wat je goed uitkomt (Self-service bias) - De neiging om krachten van buiten de schuld te geven als er slechte dingen gebeuren en jezelf moed in te spreken als er goede dingen gebeuren.

Vooroordeel dat uitgaat van factoren van buiten (Observer actor bias) - De neiging om je eigen handelen toe te schrijven aan buiten jezelf en tegelijkertijd je gedrag ook toe te schrijven aan externe oorzaken.

Vooroordeel gebaseerd op negativiteit (Negativity bias) - Focussen op negatieve gebeurtenissen ten koste van positieve of neutrale gebeurtenissen.

Anchoring bias - De neiging om te veel te vertrouwen op informatie die als eerste is verkregen.

Vooroordeel op basis van desinformatie (Desinformation bias) - Het verschijnsel dat van informatie van na de gebeurtenis de herinnering aan de oorspronkelijke gebeurtenis verstoort. Het is heel gemakkelijk voor je geheugen om beïnvloed te worden door de mening van anderen over een onderwerp.

Vooroordeel dat uitgaat van een eerder resultaat (Outcome bias) - Een beslissing nemen op basis van het resultaat van een eerdere gebeurtenis zonder rekening te houden met andere factoren die in het spel zijn.

Vooroordeel dat uitgaat van valse consensus (False consensus bias) - Een beslissing nemen op basis van het resultaat van een eerdere gebeurtenis zonder rekening te houden met andere factoren die in het spel zijn.

Vooroordeel door blinde vlek (Blind-spot bias) - Het herkennen van vooroordelen bij anderen, maar die niet herkennen bij jezelf.

Vooroordeel door optimisme (Optimism bias) - Laat je geloven dat slechte dingen je minder snel zullen overkomen en dat je meer kans van slagen hebt dan de mensen om je heen.

Afronding

1. De docent vraagt de studenten om commentaar te geven op hun antwoorden en hierover met elkaar van gedachten te wisselen.
2. De docent vraagt de studenten om individueel of in groepen te delen wat ze tijdens de les hebben geleerd. Dit kan mondeling of via interactieve ondersteuning gebeuren.

BEOORDELING

Deze oefening kan worden geëvalueerd aan de hand van vragenlijsten die aan het begin en aan het eind van de activiteiten aan de studenten worden voorgelegd.

De vragenlijst kan eenvoudige vragen bevatten om de perceptie en het begrip van de belangrijkste cognitieve vooroordelen bij de studenten te meten.

ONDERSTEUNENDE MATERIALEN EN HULPMIDDELEN

- **Quiz om soorten vooroordelen te herkennen**
 - The Lowdown Quiz: Hoe goed ben jij in het detecteren van vooroordelen?
 - Lesplan: Hoe vooroordelen te herkennen (PDF)
- **Online enquêtes/peilingen**
 - Wooclap
 - Slido

LES 2

Het herkennen van vooroordelen en desinformatie

LESDOELEN

- Deze les is bedoeld om de studenten bewust te maken van het bestaan van desinformatie en nepnieuws en van de manier waarop die het denken bepalen waardoor er vooroordelen kunnen ontstaan, en hen te leren hoe ze die kunnen identificeren en beheersen. Door analytische strategieën aan te leren, zullen de studenten hun vermogen vergroten om vooroordelen op te lossen die het gevolg zijn van desinformatie en nepnieuws.
- Deze activiteit kan worden toegepast bij studenten die weinig kennis hebben van kritisch denken en/of zich weinig bewust zijn van de invloed van desinformatie en nepnieuws op hun denkwijze.

DUUR

120 minuten

LEER-UITKOMSTEN

- Vermogen om beslissingen te nemen en standpunten te ondersteunen die niet gebaseerd zijn op desinformatie en nepnieuws.
- Bewustwording van het bestaan van desinformatie en nepnieuws en hoe deze denkprocessen beïnvloeden en beperkend gedrag veroorzaken.
- Inzicht in hoe niet-geverifieerde bronnen, algemene kennis en persoonlijke emoties de gedachten en overtuigingen van iemand beïnvloeden.

METHODEN

- Voorbereiding door een gezamenlijke reflectie om tot een gemeenschappelijke basis te komen over zaken als respect voor de mening van anderen, respect voor spreektijd, actief luisteren etc.
- Participatieve aanpak door middel van:
 - Interactie tussen studenten en docent in een omgeving van wederzijds vertrouwen en respect
 - Open discussies.
 - Brainstormsessies, plenair of in groepen

OPDRACHT

Vorbereiding

1. Op basis van de gekozen activiteit(en) (moreel dilemma, nieuwsanalyse en discussie, rollenspel) begint de docent met de introductie van het onderwerp dat centraal zal staan in de les, om de studenten een algemeen kader en voorkennis te verschaffen. Het onderwerp kan worden gekozen uit:
 - online of gedrukte nieuwsartikelen van nu of van vroeger,
 - thema's die door het betreffende vak worden behandeld (bijv. een historische gebeurtenis in het geval van een geschiedenisles; een technologische vooruitgang in het geval van een technisch vak), of
 - onderwerpen waarbij twee of meer vakken interdisciplinair betrokken zijn (zo kan een nieuwsbericht over een gezondheidsgerelateerde kwestie worden onderzocht in een gecombineerde les biologie en maatschappijleer).
2. De docent stelt enkele algemene vragen over het gekozen onderwerp om de studenten te motiveren na te denken en te reflecteren, hun eigen vooroordelen en standpunten te herkennen en om een eerste uitwisseling in kleine groepjes of als klas te bevorderen.

OEFENING

1. De docent kiest een of meer van de onderwerpen hieronder, met het doel om samen met de studenten hun (voor)oordelen op te sporen en een eigen mening te vormen:

- **Moreel dilemma:**

In deze verwerking wordt een kort verhaal gepresenteerd met een probleemsituatie die een oordeel bevat. De docent kiest een of meer van de onderwerpen hieronder, met het doel om samen met de studenten hun eigen (voor)oordelen op te sporen en een eigen mening te vormen. De dilemma's zijn te vinden in het kader met ondersteunende materialen en hulpmiddelen. De studenten wordt gevraagd een standpunt in te nemen en te antwoorden wat zij naar hun overtuiging in zo'n situatie zouden doen. Met deze activiteit kunnen de studenten nadenken over hun eigen overtuigingen, beslissen welke actie ze ondernemen en dat beargumenteren. Het doel is ook dat de leerlingen nadenken over waarop zij hun oordeel hebben gebaseerd.

- **Nieuwsanalyse en discussie:**

De studenten wordt gevraagd hun mening over een controversieel nieuwsitem (uit kranten, webartikel, televisie- of radiokanalen, video, enz.) vanuit verschillende perspectieven te analyseren en te vergelijken. Dit kan de studenten helpen hun eigen kennis op te bouwen, uitgaande van reflectie en de informatie uit verschillende bronnen.

- **Rollenspel:**

Deze activiteit bestaat erin een situatie van probleemstelling aan te dragen en met de groep tot een oplossing te komen. Daarbij wordt de studenten gevraagd te bespreken wat de beste oplossing is, die te beargumenteren en aan de rest van de klas voor te leggen om te bespreken of zij het op dezelfde manier zouden hebben opgelost.

2. Om de discussie met en tussen de studenten, die het best in kleine groepen wordt gevoerd, te begeleiden, kan de docent het volgende schema gebruiken, dat op elk van de voorgestelde activiteiten van toepassing is:

- **Onderwerp identificatie:**

- Kun je het onderwerp kort toelichten?
- Wat is je standpunt na het lezen/luisteren/praten erover?
- Is je standpunt anders dan wat je dacht voordat je het las/luisterde/besprak?
- Zijn er alternatieve standpunten?

- **Thema-analyse**

- Kun je ten minste twee tegenstrijdige standpunten over dit onderwerp naar voren brengen?
- Motiveer hoe elk van de standpunten kan worden onderbouwd door reflectie erop of ondersteunende informatie.
- Leg uit hoe de standpunten/antwoorden tot stand zijn gekomen.

Het schema kan de studenten worden aangereikt op papier of via een digitale presentatie. Zij kunnen hun inbreng mondeling delen, nadat ze eerst hun standpunten hebben uitgewisseld en genoteerd en vervolgens overeenstemming hebben bereikt over een gemeenschappelijk antwoord. Als alternatief kan de docent de studenten vragen een app te gebruiken om hun werk aan de hele klas te presenteren.

Afronding

1. Nadat alle groepen hun werk hebben gepresenteerd, stelt de docent voor te verwoorden welke opvattingen bepalend zijn bij het identificeren van alternatieve standpunten over of de oplossing van het probleem.
2. Als leidraad voor een laatste reflectie stelt de docent de volgende vragen aan de studenten:

- Waarom denk je dat je standpunt opgeschoven, veranderd of hetzelfde gebleven is nadat je meer te weten gekomen bent over het onderwerp in kwestie?
- Wat kan je standpunt hebben beïnvloed voordat je meer te weten kwam over het onderwerp in kwestie? Waren dat persoonlijke, vooraf vastgestelde overtuigingen? Hielden ze verband met jouw emoties of met informatie uit onbetrouwbare, onjuiste bronnen of populaire meningen?
- Achteraf gezien, kunnen deze overtuigingen jouw zicht op het onderwerp hebben beperkt?
- Denk je dat er meer standpunten zijn die je zou kunnen herzien, als het zo is dat bepaalde overtuigingen jouw waarneming beperken?

BEOORDELING

Deze oefening kan worden geëvalueerd door middel van observatie door de docenten van het gedrag van de studenten wanneer zij opkomen voor hun meningen en overtuigingen, voor en na afloop van de activiteit.

Daarnaast kunnen de studenten, onder leiding van de docent, een zelfreflectie/evaluatiemoment inlassen tijdens het afrondende deel van de oefening, waarmee ook de perceptie en het begrip van desinformatie en nepnieuws van de studenten kan worden gemeten.

ONDERSTEUNENDE MATERIALEN EN HULPMIDDELEN

- *Voorbeelden van morele dilemma's*
 - 25+ Moral Dilemma Examples, Questions and Scenarios
- *Bonus exercise for teacher's preparation "Our Irrational beliefs":*
 - NERDVET e-learning platform

LES 3 Door jouw ogen

LESDOELEN

- Deze les is bedoeld om studenten bewust te maken van hun eigen vooroordelen, vooral in verband met vooroordelen op grond van uiterlijk. Hierdoor zullen de studenten hun vermogen vergroten om te ontdekken hoe gedachten worden geconditioneerd voordat ze in daden worden omgezet. Hierdoor neemt hun aandacht voor een bewust besluitvormingsproces toe.
- Deze activiteit kan worden toegepast bij studenten die weinig kennis hebben van kritisch denken en/of zich weinig bewust zijn van vooroordelen en hoe die hun opvattingen en gedachten beïnvloeden.

DUUR

100 minuten
of 2 lessen à 50 minuten

LEER- UITKOMSTEN

Vermogen om zaken van verschillende kanten te bekijken, vermogen tot nuanceren

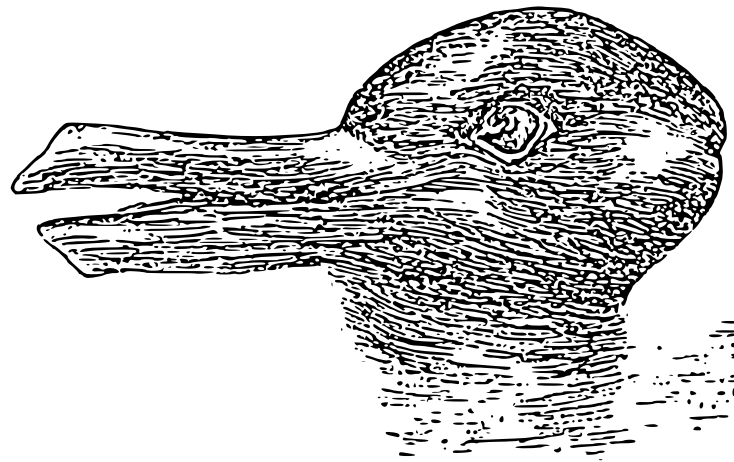
METHODEN

- Voorbereiding door een gezamenlijke reflectie om tot een gemeenschappelijke basis te komen over zaken als respect voor de mening van anderen, respect voor spreektijd, actief luisteren etc.
- Participatieve aanpak door middel van:
 - Interactie tussen studenten en docent in een omgeving van wederzijds vertrouwen en respect
 - Open discussies.
 - Brainstormsessies, plenair of in groepen

OPDRACHT 1

Vorbereiding

1. De docent begint met het onderwerp te introduceren door de onderstaande afbeeldingen (of vergelijkbare afbeeldingen) te laten zien en de studenten te vragen: "Wat zie je hier?"

2. De antwoorden worden samen met de klas besproken en de docent legt uit wat optische illusies zijn en hoe verschillende personen beelden op verschillende manieren kunnen waarnemen.

OEFENING

1. De docent geeft de studenten foto's van verschillende mensen om te bekijken. Enkele voorbeelden van websites met auteursrechtvrije foto's zijn te vinden in het kader met ondersteunende materialen en hulpmiddelen. Het object van observatie kan ook de docent zelf zijn en een toevallige collega, zij staan voor de klas.
2. De studenten moeten (in kleine groepjes of als klas) raden welke van de volgende kenmerken bij wie hoort. De lijst kan worden aangepast op basis van de context van de klas.

- Heeft een motorfiets
- Oefent paardrijden
- Heeft een politiehond
- Is getrouwd
- Woont in [...]
- Woonde in [...]
- Heeft kinderen

3. De studenten en de docent(en) bespreken de antwoorden van de groepjes of de klas en denken samen na over waarom ze bepaalde kenmerken koppelden aan de foto's die ze kregen/aan de personen die voor de klas staan.

Afronding

1. De docent vraagt de studenten de volgende vragen te bespreken:

- Wat zie jij, wat zien wij?
- Waarom zie jij het zo, en de anderen niet?
- Beïnvloedt jouw achtergrond jouw interpretatie?
- Waar komen jouw ideeën vandaan? Ouders, vrienden, sociale media....enz..
- Wat gebeurt er als je niet openstaat voor andere interpretaties?

2. Ter afsluiting van de activiteit vraagt de docent de studenten het belangrijkste dat ze vandaag hebben geleerd te vertellen. Is er iemand die iets gaat veranderen naar aanleiding van wat ze hebben geleerd? De boodschap is: verbreed je horizon, sta open voor andere invalshoeken, denk na waarop je jouw mening baseert.

OPDRACHT 2

Vorbereiding

Om het materiaal voor deze oefening voor te bereiden, staat het de docenten vrij om elke willekeurige set kaarten te gebruiken met afbeeldingen van gezichten van mensen of om hun eigen versie hiervan te maken met studenten of collega's, door foto's van personen af te drukken zoals hieronder beschreven*.

OEFENING

1. De docent verdeelt de studenten in kleine groepjes (van 3 à 4 personen), geeft hen een eerste reeks foto's van verschillende types mensen met neutrale gelaatsuitdrukkingen of lichamelijke kenmerken en vraagt de studenten te antwoorden op de volgende vragen:

- Stel je voor dat je een trein instapt. Er zijn vrije plaatsen, maar je moet gaan zitten naast een van de personen die op de foto's staan afgebeeld.
- Naast wie ga je zitten? Waarom?

2. De docent geeft de tweede reeks foto's met dezelfde mensen, die er nu gelukkig en glimlachend uitzien. De docent vraagt naar de antwoorden van de studenten op de volgende vraag en bespreekt ze met de klas:

- Ga je nog steeds naast dezelfde persoon zitten? Waarom wel of waarom niet?
- Denk je er nu anders over? Is je mening veranderd? Welk effect hebben hun gezichtsuitdrukkingen?
- Doe je zelf wel eens iets op basis van het uiterlijk van mensen? Of word jij soms anders behandeld op basis van vooroordelen?

3. De docent geeft nog een set kaarten met daarop persoonlijke kenmerken, b.v. SPORTIEF - IJDEL - MOSLIM - GAY - NIET VAN NEDERLANDSE NATIONALITEIT enz. en vraagt de studenten deze te associëren met de personen op de eerder getoonde foto's en te antwoorden op de vraag: "Welke persoonlijke kenmerken horen bij wie en waarom denk je dat dit zo is?"

* Deze les is gebaseerd op educatief materiaal Op het eerste gezicht. De set met afbeeldingen is hier ook te bestellen. Anne Frank Stichting. (sd). [annefrank.org](https://www.annefrank.org/nl/educatie/). Opgehaald van <https://www.annefrank.org/nl/educatie/>

Afronding

1. Om de oefeningen af te ronden en het effect van dit spel met de studenten te evalueren, trekt de docent een lijn in de klas en vraagt de studenten om aan de linker- of de rechterkant van de lijn te gaan staan.
2. De docent stelt de volgende vragen aan de studenten en vraagt hen links te gaan staan als hun antwoord "ja" is en rechts als hun antwoord "nee" is:

- Denk je dat bepaalde vooroordelen op basis van het uiterlijk van mensen jouw idee van hen tijdens de oefening hebben beïnvloed?
- Heeft je eigen achtergrond jouw opvatting over deze mensen beïnvloed?

3. De keuzes van de studenten worden samen besproken.

BEOORDELING

Deze oefening kan worden geëvalueerd door de observaties en de meningen van de studenten voor en na de activiteit te vergelijken.

Daarnaast kan een collectief evaluatiemoment worden ingelast met de studenten, begeleid door de docent, tijdens het afrondende gedeelte van de tweede taak.

ONDERSTEUNENDE MATERIALEN EN HULPMIDDELEN

• Auteursrechtvrije foto's

- Unsplash
- Max Pixel

4.3 Self-nudging

Op basis van de “**nudge (duwtje)**”-gedachte (die zegt dat bepaalde signalen in de omgeving mensen aanzetten - een duwtje geven - tot het maken van bepaalde keuzes) houdt self-nudging in dat mensen zelf een eenvoudige reeks prikkels kunnen creëren die hen kunnen helpen en eraan “herinneren” om specifieke redeneringen en gedragingen toe te passen.

Self-nudging houdt dus verband met het idee dat personen hun eigen gedrag kunnen aanpassen of veranderen door middel van persoonlijke aansporingen. Het kan bijvoorbeeld zo zijn dat een iemand een eigen checklist heeft ontwikkeld en die gebruikt telkens als hij of zij een belangrijke beslissing moet nemen. **Voornaamste toepassingen**

Leeruitkomsten

- Leren hoe je van die duwtjes kunt creëren om in het dagelijks leven te gebruiken.
- Het gebruik proactief denken voor proactief gedrag door zelfstandig duwtjes toe te passen.
- Begrijpen hoe belangrijk het is om in het algemeen kritisch te zijn bij het verwerken en beoordelen van informatie.
- Het belang van rationeel redeneren en reflectie bevorderen.

1. Stimuleren om na te denken over onderwerpen en daar een mening over te vormen (LES 1).
2. Van denken naar doen, studenten ondersteunen bij het omzetten van voornemen naar gedrag in hun dagelijks leven, (LES 2) en (LES 3).

Nuttige vragen voor de discussie

- Hoe kan ik de volgende keer een betere keuze maken of me beter gedragen?
- Wat kan ik doen om een slechte beslissing of slecht gedrag te voorkomen?
- Wat kan mij eenvoudig en gemakkelijk helpen bij het maken van een keuze?
- Hoe kan ik dit gebruiken/omzetten in een positieve self-nudge?

Gebruik bij de introductie van deze onderwerpen de NERDVET animaties:

- Kritisch gedragen
- Waarom kritisch denken belangrijk is in het dagelijks leven
- Keuzevrijheid op internet en bewust zijn van bedreigingen
- Veilig gebruik maken van internet en sociale media
- Verbeter je focus en organisatie skills
- Wees wijs online
- Keuzes maken

4.3.1 Praktische oefeningen

LES 1 Neem een standpunt in

LESDOELEN

- Deze les is bedoeld om studenten te helpen een routine op te bouwen om stapsgewijs informatie te verwerken voordat ze hun mening vormen. De les bevat ook een aantal prikkels om hun standpunten met anderen uit te wisselen om andere - onvermoede of onbekende perspectieven - op te pikken.
- Deze activiteit kan worden toegepast bij studenten die weinig kennis hebben van kritisch denken en/of bewuste besluitvorming of pro-actief denken.

DUUR

90 minuten

LEER-UITKOMSTEN

- Toepassing van standaardroutine bij besluitvorming en meningsvorming
- Inzicht dat het belangrijk is de mening van anderen te respecteren

METHODEN

- Voorbereiding door een gezamenlijke reflectie om tot een gemeenschappelijke basis te komen over zaken als respect voor de mening van anderen, respect voor spreektijd, actief luisteren etc.
- Participatieve aanpak door middel van:
 - Interactie tussen studenten en docent in een omgeving van wederzijds vertrouwen en respect
 - Open discussies.
 - Brainstormsessies, plenair of in groepen

OPDRACHT

Vorbereiding

1. De docent begint met de introductie van het onderwerp dat centraal zal staan in de les, om de studenten een algemeen kader en voorkennis te geven. Het onderwerp, dat tot nadenken moet stemmen of tot op zekere hoogte controversieel moet zijn, kan worden gekozen uit:
 - nieuwsartikelen van vroeger of van nu,
 - thema's die door het betreffende vak worden behandeld (bijv. een historische gebeurtenis in het geval van een geschiedenisles; een technologische vooruitgang in het geval van een technisch vak), of
 - onderwerpen waarbij twee of meer vakken interdisciplinair betrokken zijn (zo kan een nieuwsbericht over een gezondheidsgerelateerde kwestie worden onderzocht in een gecombineerde les biologie, burgerschap of maatschappijleer).

Enkele voorbeelden van morele dilemma's zijn te vinden in het overzicht met ondersteunende materialen en hulpmiddelen.

2. De docent deelt gedetailleerde informatie over het onderwerp en legt de studenten uit dat ze de stappen van het "Neem-een-standpunt-in"-schema zullen gebruiken om te leren omgaan met dilemma's of situaties waarin controversiële onderwerpen centraal staan.

"Neem-een-standpunt-in" is een schema voor het verkennen van perspectieven op dilemma's over gemeenschap en maatschappelijk leven, ontwikkeld door de Harvard Graduate School of Education (zie voor meer informatie het overzicht met ondersteunende materialen en hulpmiddelen).

OEFENING

1. Nadat hij de studenten voldoende informatie over het onderwerp in kwestie heeft laten verwerven, neemt de docent elk van de stappen van de het onderstaand stappenplan door.
2. De studenten gaan deze routine in kleine groepen van 4 à 5 personen toepassen.
3. De docent roept de studenten op om na te gaan of en hoe de door de routine aangereikte stappen van invloed zijn op hun mening.

NEEM-EEN-STANDPUNT-IN-ROUTINE

Stap 1

Neem een standpunt in: Wat is je mening?

Actie: In je eentje: Denk na en leg je mening uit.

Stap 2

Doe een stap terug: Wat is de mening van een ander?

Actie: Luister naar je klasgenoten en hun perspectief.

Stap 3

Kijk nu nog eens: Zijn er nieuwe elementen om je mening bij te stellen?

Actie: In je eentje: Herformuleer of bevestig je mening op basis van de perspectieven van je klasgenoten (misschien hebben die je van gedachten doen veranderen, misschien ook niet - dat is ok!)

Stap 4

Kijk vooruit: Kijk verder dan dit specifieke onderwerp.

Actie: Denk na over hoe je deze routine kunt toepassen op andere eerdere of toekomstige situaties

Variatie

Na stap 1, trek in een (denkbeeldige) lijn in het lokaal, laat de studenten een kant kiezen.

Na stap 2, kunnen de studenten overlopen als hun mening is gewijzigd.

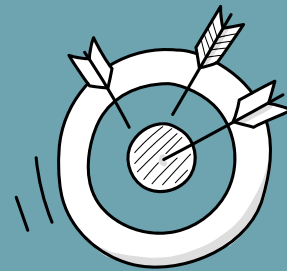
Ga hierover in gesprek met de studenten.

Variatie: **Werkvormen - Lesmateriaal Debatteren - Schooldebatteren.**

Afronding

1. De docent vraagt de studenten een moment te nemen om na te denken over de oefening en dan te antwoorden op de volgende vraag: "Ik dacht altijd ..., en nu denk ik"
2. De docent erkent dat niet iedereen in de groep het eens hoeft te zijn en dat de bedoeling van de oefening is om bij het vormen van een eigen mening een vaste reeks stappen te vormen en om standpunten met anderen te delen.

BEOORDELING

Deze oefening kan worden geëvalueerd door het observeren door de docenten van het gedrag van de studenten wanneer zij de denkroutine “Neem-een-standpunt-in” in andere situaties gebruiken.

ONDERSTEUNENDE MATERIALEN EN HULPMIDDELEN

- **Voorbeelden van morele dilemma's**
 - 25+ Moral Dilemma Examples, Questions and Scenarios
 - Digitale dilemma's om digitaal burgerschap te onderwijzen
- **Take a Stand routine**
 - Take a Stand - Project Zero
 - Take a Stand - Educator Guide
- **Variatie**
 - Werkvormen - Lesmateriaal
 - Debatteren - Schooldebatteren

LES 2 Fixed mindset tegenover growth mindset

LESDOELEN

- Deze les is bedoeld om de studenten bewust te maken van hun belangrijkste denkpatronen en de gevolgen daarvan. De les bevordert het aannemen van een Growth mindset, een mindset die de ontwikkeling van studenten positief beïnvloedt.
- Deze activiteit kan worden toegepast bij studenten die weinig kennis hebben van kritisch denken en/of bewuste besluitvorming of pro-actief denken. De ontwikkelde competenties kunnen in verschillende context worden toegepast.

DUUR

60 minuten

LEER-UITKOMSTEN

- Ontwikkeling en toepassing van zelf ontwikkelde prikkels om persoonlijke uitdagingen te overwinnen.
- Begrijpen dat de manier van denken van mensen hun keuzes kan beïnvloeden.

METHODEN

- Voorbereiding door een gezamenlijke reflectie om tot een gemeenschappelijke basis te komen over zaken als respect voor de mening van anderen, respect voor spreektijd, actief luisteren etc.
- Participatieve aanpak door middel van:
 - Interactie tussen studenten en docent in een omgeving van wederzijds vertrouwen en respect
 - Open discussies.
 - Brainstormsessies, plenair of in groepen

OPDRACHT

Vorbereitung

1. De docent introduceert de begrippen Fixed Mindset en Growth Mindset aan de hand van de volgende schema's, die kunnen worden gedeeld in print of via een digitale presentatie:

IEMAND MET EEN FIXED MINDSET:

- Geloofd dat getalenteerde mensen zo geboren zijn en dat degenen die dat "geluk" niet hebben, geen grote dingen kunnen bereiken;
- Geloofd dat gewone mensen niet goed kunnen leren en geen uitzonderlijke prestaties kunnen leveren op een bepaald gebied;
- Denkt dat als hij ergens slecht in presteert, hij dat niet kan verbeteren en er geen expert in kan worden of dat hij de vaardigheden kan ontwikkelen om te verbeteren;
- Vermijdt uitdagingen om de eigen zwakheden te verbergen;
- Ziet een slecht resultaat als een mislukking en probeert niet van die ervaring te leren;
- Probeert zichzelf niet dagelijks te verbeteren en geeft uitdagingen vaak en snel op.

IEMAND MET EEN GROWTH MINDSET:

- Geloofd dat hij zijn vaardigheden altijd kan verbeteren door de nodige inspanningen te leveren;
- Geloofd dat hij alles kan bereiken met motivatie en toewijding;
- Zoekt en omarmt uitdagingen om zijn prestaties en vaardigheden te verbeteren;
- Ziet een slecht resultaat als een eigen verantwoordelijkheid en als leermogelijkheid om het de volgende keer beter te doen;
- Is van zichzelf afhankelijk;
- Is volhardend en probeert zichzelf dagelijks te verbeteren.

2. De concepten kunnen verder worden geïllustreerd door studenten interactieve bronnen te tonen (zie voorbeelden in het kader voor ondersteunende materialen en hulpmiddelen) die een vergelijking laten zien tussen een Growth Mindset en een Fixed Mindset of voorbeelden van hoe een Growth Mindset kan leiden tot het bereiken van positieve resultaten, met voorbeelden uit de praktijk.

OEFENING

1. Om dieper in de kern van het onderwerp te duiken, stelt de docent de volgende vragen aan de studenten:
 - Wat is jouw overheersende mindset?
 - Wat kun jij doen om je Growth Mindset te ontwikkelen?
 - Wat zijn situaties waarin je een Growth Mindset kunt aannemen?
2. De studenten kunnen individueel nadenken over hun antwoorden, die vervolgens in kleine groepjes kunnen worden gedeeld en besproken.
3. Op basis van de antwoorden op de vorige vragen deelt de docent een selectie vragen die de studenten zich automatisch kunnen stellen als ze willen proberen een growth mindset aan te leren.

VOORBEELDEN

Situatie: Ik heb een fout gemaakt / Ik ben niet tevreden met mijn cijfer

Denk er eens zo over: Wat kan ik doen om het de volgende keer beter te doen? Wat kan ik leren voor een volgende gelegenheid?

Situatie: Ik begrijp op school een onderwerp niet

Denk er eens zo over: Hoe komt dat? Wie of wat kan mij helpen in mijn leerproces? Kan ik beter mijn best doen of een andere aanpak kiezen om dit onderwerp wel te begrijpen?

Situatie: Het lukt me niet het doel te bereiken dat ik mezelf gesteld heb

Denk er eens zo over: Doe ik elke dag mijn best voor dit doel? Wat zou me helpen om morgen meer moeite te doen?

Afronding

1. De docent legt uit dat het gebruik van deze automatische vragen nuttig kan zijn om op een praktische manier na te denken over iemands mindset, waardoor zelfontplooiing en het nemen van eigen verantwoordelijkheid toenemen.
2. De studenten worden uitgenodigd om op deze vragen terug te komen wanneer ze maar willen, en zelf meer situaties toe te voegen waarin zij graag een Growth Mindset zouden willen aannemen.

BEOORDELING

Deze oefening kan worden geëvalueerd door middel van observatie door de docenten van het gedrag van de studenten bij uitdagende momenten, om zo na te gaan of de voorgestelde positieve duwtjes zelfstandig worden toegepast.

ONDERSTEUNENDE MATERIALEN EN HULPMIDDELEN

- *Vaste vs Groei mindset voorbeelden*
 - 20 beroemde mensen met een groeimindset
 - Een groeimindset ontwikkelen met Carol Dweck

LES 3 Denk en vertel

LESDOELEN

- Deze les is bedoeld om studenten te helpen een persoonlijke checklist van stappen op te stellen die zij moeten doorlopen wanneer zij informatie, nieuwsartikelen of andere online-inhoud proberen te interpreteren.
- Deze activiteit kan worden toegepast bij studenten die weinig kennis hebben van kritisch denken en/of bewuste besluitvorming of pro-actief denken. De ontwikkelde competenties kunnen in verschillende contexten worden toegepast.

DUUR

30 - 60 minuten

LEER- UITKOMSTEN

- Vermogen om zelfstandig een mentale checklist te af te lopen en te gebruiken om zo een pro-actief denkproces te gebruiken
- Verbetering van de mate van participeren en van de communicatie binnen de klas.

METHODEN

- Voorbereiding door een gezamenlijke reflectie om tot een gemeenschappelijke basis te komen over zaken als respect voor de mening van anderen, respect voor spreektijd, actief luisteren etc.
- Participatieve aanpak door middel van:
 - Interactie tussen studenten en docent in een omgeving van wederzijds vertrouwen en respect
 - Open discussies.
 - Brainstormsessies, plenair of in groepen

OPDRACHT

Vorbereiding

1. Om een succesvolle uitvoering van deze oefening te bevorderen, moet de docent ervoor zorgen dat:
 - de klas bepaalde kernwaarden in de communicatie deelt en het daarover eens is,
 - er wordt een veilige omgeving voor de studenten gecreëerd om hun deelname aan te moedigen,
 - de studenten worden toegerust met een set instrumenten voor probleemanalyses,
 - er een zekere mate van begeleiding is van de brainstormactiviteit.
2. De oefening moet worden gedaan als een eenvoudige maar regelmatige activiteit (bijv. één of twee keer per week) om de studenten te helpen een aantal fundamentele denkpatronen te verwerven bij het benaderen van nieuwsberichten.
3. Meer docenten van verschillende vakken kunnen bovendien samenwerken en enkele gemeenschappelijke onderwerpen bepalen die tijdens hun lessen interdisciplinair worden behandeld.
4. Voor de les selecteert de docent een onderwerp voor discussie met de studenten (zie het kader met ondersteunende materialen en middelen voor voorbeelden van websites om input en ideeën te verzamelen).

OEFENING

1. Aan het begin van de les vraagt de docent de studenten naar nieuws dat ze gezien, gelezen of gehoord hebben, met een vraag in de trant van “Heeft iemand ... op tv gezien”, “Hebben jullie het nieuws gehoord of gelezen over...”.
2. De docent nodigt de studenten uit om hun ideeën te delen en het voorgestelde onderwerp uit te werken aan de hand van een brainstormmethode. Voordat ze met hun eigen mening kunnen bijdragen, wordt de studenten gevraagd hun denkproces te verwoorden door hun antwoorden met onderstaande checklist te controleren.
3. Om de studenten een standaard checklist te geven om hun denken te organiseren, deelt de docent onderstaande lijst met vragen, in print of digitaal.
4. Door deze checklist keer op keer te gebruiken, ondersteunt de docent de studenten bij het onthouden en geleidelijk automatisch toepassen van deze vragen bij het vormen van hun mening en het uitdrukken van hun opvattingen.

CHECKLIST

- Heb ik alle kennis die nodig is om dit nieuws te begrijpen?
- Wat voor bronnen kunnen mij nog meer helpen mijn mening hierover te vormen?
- Heb ik genoeg bronnen erbij betrokken?
- Ben ik bereid meningen te lezen/horen die anders zijn dan de mijne?
- Kan ik alternatieve interpretaties/standpunten over dit onderwerp zien?
- Kan ik een constructieve opmerking maken die werkelijk iets toevoegt aan de discussie?

Afronding

1. De docent vult de verschillende meningen en standpunten aan die naar voren worden gebracht en houdt bij welke valide en logische redeneringen de studenten hebben.
2. Daarnaast kan de docent positieve punten toekennen aan de studenten die het meeste hebben bijgedragen, bijvoorbeeld punten voor nauwgezetheid of humor enz. om de motivatie en deelname te bevorderen.

BEOORDELING

Deze oefening kan worden geëvalueerd door observatie van het gedrag van de studenten door de docenten, om na te gaan of de voorgestelde duwtjes autonoom worden toegepast.

ONDERSTEUNENDE MATERIALEN EN HULPMIDDELEN

• *Ideeën voor brainstormonderwerpen*

- The New York Times Current Events Conversation
- The Independent - Gesprek

4.4 Evaluatie

Internationaal is er steeds meer consensus over de noodzaak om het evaluatiemodel in het onderwijs aan te passen door traditionele, summatieve benaderingen te integreren met formatieve, op de studentgerichte benaderingen (Grion et al., 2017; OESO/CERI 2008). Met name in een context waarin levenslang leren en de competentie “leren leren” van cruciaal belang worden geacht om zich aan te passen aan snelle veranderingen op het werk en in de samenleving, speelt de evaluatie een grote rol en wordt de actieve deelname aan het evaluatieproces cruciaal.

Alternatieve, op leren gerichte technieken zijn bijzonder effectief gebleken voor studenten bij het ontwikkelen van hun metacognitieve vaardigheden, hun autonomie in het controleren van hun eigen leerproces, en hun vermogen om constructief een oordeel te vellen en kwalitatieve feedback te geven (Di Stasio et al., 2019; Pagani, 2020). De twee belangrijkste niet-traditionele technieken die in dit perspectief worden gebruikt zijn a) zelf-evaluatie en b) *peer* evaluatie.

Zelf-evaluatie kan worden gedefinieerd als “een proces waarbij studenten a) de kwaliteit van hun eigen denken en gedrag tijdens het leren in de gaten houden en evalueren en b) strategieën identificeren die hun begrip en vaardigheden kunnen verbeteren. [...] Zelfevaluatie wordt op deze manier voorgesteld als de combinatie van drie componenten in een cyclisch, doorlopend proces: zelf-controle, zelf-evaluatie, en het onderkennen en implementeren van aanpassingen indien nodig” (McMillan & Hearn, 2008).

Peer-evaluatie kan worden gedefinieerd als “een regeling waarbij lerenden het niveau, de waarde of de kwaliteit van een product of prestatie van andere lerenden met dezelfde status beoordelen en specificeren” (Topping, 2009).

Zelf- en peer-evaluatie worden vaak samen gebruikt om op die manier de voordelen van beide technieken voor de studenten te versterken. Die voordelen zijn het stimuleren van de reflectieve vaardigheden en het kritisch denken van de studenten (Robasto et al., 2020), een beter begrip van de criteria voor de evaluatie van hun prestaties (Logan, 2009) en het ontwikkelen van een groter gevoel van verantwoordelijkheid voor hun leerproces (Yorke & Longden, 2004).

Om de redenen hierboven, is het aan te bevelen aan docenten die deze toolkit in hun lessen gebruiken, deze twee technieken te gebruiken, eventueel in combinatie, om het effect van hun training op hun studenten te evalueren. Deze NERDVET Toolkit gaat immers over de ontwikkeling van kritisch denken bij studenten in het beroepsonderwijs.

Om dit te bereiken kunnen de volgende suggesties over het gebruik van zelf- en peer-evaluatie worden overwogen om het positieve effect ervan op de studenten te maximaliseren:

- Neem de tijd om met studenten te discussiëren over de betekenis, het doel en de rol van de evaluatie en benadruk daarbij dat het kunnen evalueren van een product/proces een vaardigheid is die aangeleerd moet worden (het verbetert met tijd en inspanning) en dat het een complex proces is dat de ontwikkeling van reflectieve, sociale, communicatieve en metacognitieve vaardigheden bevordert (Li & Grion, 2019).
- Stel duidelijke evaluatiecriteria op en deel die vanaf het begin met de studenten, om er zeker van te zijn dat ze die duidelijk hebben begrepen. Er zijn vele manieren om dit te doen: de docent kan bijvoorbeeld input geven en samen met de studenten evaluatiecriteria bespreken en vastleggen, of de docent kan exemplars* gebruiken waarin wordt uitgelegd hoe ze al dan niet aan de evaluatiecriteria voldoen (Serbati & Grion, 2019).
- Wanneer gebruik wordt gemaakt van peer evaluatie, doe dit dan anoniem om de invloed van persoonlijke verhoudingen in het evaluatieproces te minimaliseren (digitale technologieën kunnen hierbij nuttig zijn). Daarnaast kan peer assessment worden gebruikt om het werk van groepen te evalueren in plaats van werk van één persoon. In het algemeen is gebleken dat, om objectiviteit te bevorderen, het gebruik van schriftelijke evaluatie onpartijdiger werkt (Pellegrini, 2020) en kan worden gecombineerd met face-to-face discussie, waarbij de beoordelaar zijn evaluatie toelicht aan de beoordeelde. Dit laatste is een zeer stimulerend proces voor beide partijen wanneer dit gedaan wordt door peers. Het vergt een hoger niveau van onderhandelen dan wanneer de evaluatie op een traditionele manier door de docent gedaan wordt.

Daarnaast zijn in het resource center van het NERDVET e-learning platform kwalitatieve en kwantitatieve zelf-evaluatieinstrumenten beschikbaar, waarmee docenten hun competenties op het gebied van kritisch denken en mediawijsheid voor en na de training met de NERDVET Educational Toolkit kunnen evalueren. De vragenlijsten kunnen daarnaast worden gebruikt om de vooruitgang van studenten te volgen na een training uit deze Toolkit voorgestelde om zelfanalyse en reflectie te bevorderen.

* Exemplars zijn voorbeelden van beste of slechtste werkstukken, meestal gemaakt door voormalige studenten of gemaakt door de docenten zelf, die docenten gebruiken om evaluatiecriteria of prestatienormen beter uit te leggen.

Annex I - Bibliography

- Bergstrom, A.M., Flynn, M. and Craig, C. (2018).
Deconstructing Media in the College Classroom: A Longitudinal Critical Media Literacy Intervention. *Journal of Media Literacy Education*, 10(3). <https://doi.org/10.23860/jmle-2018-10-03-07>
- Croskerry, P., Singhal, G., & Mamede, S. (2013).
Cognitive debiasing 1: Origins of bias and theory of debiasing. *BMJ Quality & Safety*, 22(2). <https://doi.org/10.1136/bmjqs-2012-001712>
- Di Stasio, Margherita & Ranieri, Maria & Bruni, Isabella. (2019).
Assessing is not a joke. Alternative assessment practices in higher education. *Form@Re - Open Journal per La Formazione in Rete*, 19(3). <https://doi.org/10.13128/form-7488>
- Grion, V., Serbati, A., Tino, C., & Nicol, D. (2017).
Ripensare la teoria della valutazione e dell'apprendimento all'università: un modello per implementare pratiche di peer review. *ITALIAN JOURNAL of EDUCATIONAL RESEARCH*, (19). Retrieved from <https://ojs.pensamultimedia.it/index.php/sird/article/view/2554>
- Haselberger, D., Oberheumer, P., Perez, E., Cinque, M. and Capasso, D. (2012).
Mediating Soft Skills at Higher Education Institutions Guidelines for the design of learning situations supporting soft skills achievement. Education and Culture DG Lifelong Learning Programme, European Union
- Hitchcock, D. (2018).
Critical thinking, the stanford encyclopedia of philosophy (Fall 2018 Edition). Retrieved from Stanford.edu website: <https://plato.stanford.edu/entries/critical-thinking/>
- Kaplan, M., Silver, N., Lavaque-Manty, D., & Meizlish, D. (Eds.). (2013).
Using Reflection and Metacognition to Improve Student Learning. Stylus Publishing, LLC
- Kenyon, T. (2014).
Critical thinking education and debiasing. *Informal Logic*, 34. <https://doi.org/10.22329/il.v34i4.4203>
- Li, L., and V. Grion. (2019).
"The Power of Giving Feedback and Receiving Feedback in Peer Assessment." *All Ireland Journal of Higher Education*, 11(2). Retrieved from <https://ojs.aishe.org/index.php/aishe-j/article/view/413>
- Logan, E. (2009).
Self and Peer Assessment in Action. *Practitioner Research in Higher Education*, 3(1). Retrieved from <https://eric.ed.gov/?id=EJ1130670>

McMillan, J. H., & Hearn, J. (2008).
Student Self-Assessment: The Key to Stronger Student Motivation and Higher Achievement.
Educational Horizons, 87(1). Retrieved from <https://eric.ed.gov/?id=EJ815370>

OECD/CERI (2008).
Overview of Policies and Programmes for Adult Language, Literacy and Numeracy (LLN) Learners.
Teaching, Learning and Assessment for Adults: Improving Foundation Skills. OECD Publishing.

Pagani, V. (2020).
Transition from monitoring and assessment to self-monitoring and self-assessment.
Form@Re - Open Journal per La Formazione in Rete, 20(2). <https://doi.org/10.13128/form-8460>

Pellegrini, M. (2020).
The effectiveness of peer assessment on students' performance in higher education.
Evidence of an overview of meta-analyses. Form@Re - Open Journal per La Formazione in Rete,
20(1). <https://doi.org/10.13128/form-8339>

Robasto, D., Torre, E., & Trincherò, R. (2022).
Design and evaluation of learning outcomes. Form@Re - Open Journal per La Formazione in Rete,
22(2). <https://doi.org/10.36253/form-13306>

Serbati, A., & Grion, V. (2019).
IMPROVe: Six research-based principles to realise peer assessment in educational contexts.
Form@Re - Open Journal per La Formazione in Rete, 19(3). <https://doi.org/10.13128/form-7707>

Tommasi, F., Ceschi, A., Sartori, R., Gostimir, M., Passaia, G., Genero, S., & Belotto, S. (2021).
Enhancing critical thinking and media literacy in the context of IVET: a systematic scoping review.
European Journal of Training and Development, 47(1/2). <https://doi.org/10.1108/EJTD0620210074>

Topping, K. J. (2009).
Peer Assessment. Theory into Practice, 48(1). <https://doi.org/10.1080/00405840802577569>

Yorke M, Longden B. (2004).
Retention and student success in higher education.
Society for Research into Higher Education & Open University Press.

Last accessed on 17 February 2023.

Annex II - Directory of links

Key for associated training approaches:

- Nepnieuws ontmaskeren door betrouwbare bronnen te gebruiken
- Herkennen van vooroordelen en desinformatie
- Self-nudging

Resources in English language

RESOURCE TITLE		RESOURCE TYPE
A portable mnemonic to facilitate checking for cognitive errors		Article
Charlie Chaplin's Honorary Award: 1972 Oscars		Video
Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning		Policy Document
Council Resolution on a strategic framework for European cooperation in education and training towards the European Education Area and beyond (2021-2030)		Policy Document
CURRY Project		Project
Digital Education Action Plan (2021-2027)		Policy Document
Digital Skills and Jobs Coalition		Platform
European Digital Media Observatory (EDMO)		Platform
Greta Thunberg to world leaders: 'How dare you? You have stolen my dreams and my childhood'		Video
It's Getting Harder to Spot a Deep Fake Video		Video
Learn English with Emma Watson's Speech on the HeForShe Campaign		Video
New European Skills Agenda		Policy Document
Quackwatch		Website
Seeing & being - Stories That Move		Website
Skeptical Inquirer		Website

Stories that move - toolbox against discrimination		Toolbox
Teaching About Fake News: Lesson Plans for Different Disciplines and Audiences		eBook
The Skeptics Society		Website
This is not Morgan Freeman - A Deepfake Singularity		Video
What is Critical Thinking?		Video
Why Do Our Brains Love Fake News?	 	Video
Why do people lie and how often are you lied to?		Video

Resources in Italian language

RESOURCE TITLE		RESOURCE TYPE
OER: Alfabetizzazione alle notizie - Perché l'educazione degli adulti all'alfabetizzazione alle notizie è importante in questo momento?		Article
Men In Black - Test d'Intelligenza		Video
Privacy e Diritto d'autore Highlights		Video
Social Hosting Hub		Website
Szalontüdő (Szirmai Márton, 2006)	 	Video
Un italiano su tre si 'informa' solo sui social network		Article
VACCINO: i dubbi più grossi	 	

Resources in Spanish language

RESOURCE TITLE		RESOURCE TYPE
Ejemplos de dilemas morales		Article
El Programa TREVA		Website
El pulpo de árbol no existe		Article

Ideas Irracionales en la conducta de riesgo adolescente		Scientific article
Manual para el manejo de Pensamientos irracionales		Presentation
Preguntas para pensar Melina Furman TEDxRiodelaPlataED		Video
Repositorio Ethazi - aprendizaje colaborativo basado en retos		Website
STOP, BASTA, PARA: La técnica de parada de pensamiento	 	Article

Resources in Portuguese language

RESOURCE TITLE		RESOURCE TYPE
Pensamento crítico		Video
Quiz Verdade ou Mentira		Interactive game
Vidente adivinha com base nas redes sociais - Legendado		Video

Resources in Dutch language

RESOURCE TITLE		RESOURCE TYPE
Anne Frank Stichting - Educatie	 	Website
De online fabeltjesfuik		Video
Hoe bewust ben jij je van je vooroordelen?		Video
Op het eerste gezicht		Game
Mbo Mediawijs - Desinformatie		Website
Mediawijsheid		Website
Nepnieuws, wat betekent dat nou precies?		Video
Practoraat Mediawijsheid		Website

Last accessed on 17 February 2023.

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.